

Nr 79

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1971:52) om skatterätt och länsrätt, m. m.; given den 22 mars 1974.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av stadsrådsprotokollet över kommunärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

CARL GUSTAF

HANS GUSTAFSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att skatterätterna i något större utsträckning än f. n. skall vara domföra utan nämndemän. Enligt förslaget skall ensamdomare – utöver vad som nu gäller – kunna avgöra dels mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna i vilket beslutet stämmer överens med parternas samstämiga mening, dels mål som avser ändring av taxerad inkomst med högst 500 kr. Vidare föreslås att Kungl. Maj:t skall få meddela föreskrifter om behörighet för den som inte innehar tjänst som ordförande i länsrätt och länsrätt att handlägga mål som får avgöras av ordföranden ensam. Syftet med förslagen är dels att förbättra förutsättningarna för en snabb och smidig handläggning av de enkla målen, dels att ge nämndemännen och de ordinarie ordförandena mera tid för prövningen av de svärbedömda målen. Reformerna avses träda i kraft den 1 juli 1974.

1 Förslag till Lag om ändring i lagen (1971:52) om skatterätt och länsrätt

Härigenom förordnas att 6 och 7 §§ lagen (1971:52) om skatterätt och länsrätt skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §¹

Skatterätt och länsrätt är domför utan nämndemän

1. när åtgärd som avser endast måls beredande vidtages, 2. vid sådant förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av annan skatterätt eller länsrätt, 3. vid beslut som avser endast rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, 4. vid beslut, såvitt gäller svenskt körkort, trafik kort eller traktorkort, om återkallelse tills vidare eller, såvitt gäller utländskt körkort, om vägran tills vidare att godkänna körkortet, när det är uppenbart att sådant beslut bör meddelas, 5. vid annat beslut som ej innefattar slutligt avgörande av mål, 6. vid avgörande av mål i vilket saken är uppenbar.	5. vid annat beslut som ej innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det ej är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsutten rätt, är skatterätt och länsrätt domför utan nämndemän vid beslut som ej innefattar prövning av målet i sak.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande av

1. mål om utdömmande av vite, 2. mål om handräckning vid taxeringsrevision, handlings undantagande från taxeringsrevision och befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift enligt taxeringsförordningen (1956:623), 3. mål om omhändertagande för utredning enligt 30 § barnavårdslagen (1960:97), 4. mål enligt uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna med undantag av mål om arbetsgivares ansvarighet för arbetstagares skatt.	4. mål enligt uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna med undantag av mål om arbetsgivares ansvarighet för arbetstagares skatt, 5. mål som avser ändring av taxerad inkomst med högst 500 kronor, 6. mål enligt skatte- och taxe-

¹ Senaste lydelse 1972:750 (jfr 1972:754).

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

ringsförfattningarna i vilket beslutet överensstämmer med parternas samstämmiga mening,

7. mål i vilket saken är uppenbar.

7 §

I länsskatterätt och länsrätt finns en eller flera ordförande vilka innehar tjänst vid länsstyrelsen. Sådan tjänst tillsättes av Konungen. I den mellankommunala skatterätten finns en eller flera ordförande vilka förordnas av Konungen för viss tid.

Om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för ordförande i skatterätt och länsrätt meddelas bestämmelser av Konungen.

Om behörighet för den som ej är ordförande enligt första stycket att i skatterätt och länsrätt utföra domargöromål som avses i 6 § samt om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för ordförande i skatterätt och länsrätt meddelas bestämmelser av Konungen.

Ordförande i skatterätt och länsrätt skall vara lagfaren. Ordförande och föredragande i skatterätt och länsrätt skall vara svensk medborgare. Den som är omyndig eller i konkurstillstånd får ej tjänstgöra som ordförande eller föredragande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1973:1108) om ändring i lagen (1971:52) om skatterätt och länsrätt

Härigenom förordnas att 6 och 7 §§ lagen (1971:52) om skatterätt och länsrätt i den lydelse dessa paragrafer erhållit genom lagen (1973:1108) om ändring i nyssnämnda lag skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Skatterätt, fastighetstaxeringsrätt och länsrätt är domför med ordföranden ensam

1. när åtgärd som avser endast måls beredande vidtages, 2. vid sådant förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av annan skatterätt, fastighetstaxeringsrätt eller länsrätt, 3. vid beslut som avser endast rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, 4. vid beslut <i>att tills vidare återkalla körkort eller turistkörkort eller att tills vidare vägra godkännande av utländskt körkort</i>, när det är uppenbart att sådant beslut bör meddelas, 5. vid annat beslut som ej innefattar slutligt avgörande av mål, 6. <i>vid avgörande av mål i vilket saken är uppenbar.</i>	4. vid beslut, <i>såvitt gäller svenskt körkort, trafik kort eller traktorkort, om återkallelse tills vidare eller, såvitt gäller utländskt körkort, om vägran tills vidare att godkänna körkortet</i>, när det är uppenbart att sådant beslut bör meddelas, 5. vid annat beslut som ej innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det ej är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsutten rätt, är skatterätt, fastighetstaxeringsrätt och länsrätt domför med ordföranden ensam vid beslut som ej innefattar prövning av målet i sak.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande av

1. mål om utdömande av vite,
2. mål om handräckning vid taxeringsrevision, handlings undantagande från taxeringsrevision och befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift enligt taxeringsförordningen (1956:623),
3. mål om omhändertagande för utredning enligt 30 § barnavårdslagen (1960:97),
4. mål enligt uppboräds- och folkbokföringsförfattningarna med undantag av mål om arbetsgivares ansvarighet för arbetstagares skatt,

Nuvarande lydelse

5. mål om uppdelning av taxeringsvärde enligt 8 § 3 mom. sista stycket kommunalskattelagen (1928:370).

Föreslagen lydelse

5. mål om uppdelning av taxeringsvärde enligt 8 § 3 mom. sista stycket kommunalskattelagen (1928:370),

6. mål som avser ändring av taxerad inkomst med högst 500 kronor,

7. mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna i vilket beslutet överensstämmer med parternas samstämmiga mening,

8. mål i vilket saken är uppenbar.

7 §

I länskatte rätt, fastighetstaxeringsrätt och länsrätt finns en eller flera ordförande vilka innehar tjänst vid länsstyrelsen. Sådan tjänst tillsättes av Konungen. I den mellankommunala skatterätten finns en eller flera ordförande vilka förordnas av Konungen för viss tid.

Om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för ordförande i skatterätt, fastighetstaxeringsrätt och länsrätt meddelas bestämmelser av Konungen.

Om behörighet för den som ej är ordförande enligt första stycket att i skatterätt, fastighetstaxeringsrätt och länsrätt utföra domargöromål som avses i 6 § samt om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för ordförande i skatterätt, fastighetstaxeringsrätt och länsrätt meddelas bestämmelser av Konungen.

Ordförande i skatterätt, fastighetstaxeringsrätt och länsrätt skall vara lagfaren. Ordförande och föredragande i sådan rätt skall vara svensk medborgare. Den som är omyndig eller i konkurstillstånd får ej tjänstgöra som ordförande eller föredragande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1975.

3 Förslag till Lag om ändring i lagen (1955:261) om avstängning av domare

Häri genom förordnas att 1 § lagen (1955:261) om avstängning av domare skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Är domare på sannolika skäl misstänkt för brott, som kan antagas medföra avsättning, må han avstängas från utövning av tjänsten.

Med domare avses i denna lag ledamot samt lagfaren befattningshavare, som ej är ledamot, vid allmän underrätt, hovrätt eller högsta domstolen eller vid regeringsrätten, arbetsdomstolen, försäkringsrådet, statens hyresråd, kammarrätt, skatterätt eller länsrätt eller, då *Konungen* förordnat därom, vid annan särskild domstol.

Med domare avses i denna lag ledamot samt lagfaren befattningshavare, som ej är ledamot, vid allmän underrätt, hovrätt eller högsta domstolen eller vid regeringsrätten, arbetsdomstolen, försäkringsrådet, statens hyresråd, kammarrätt, skatterätt, *fastighets-taxeringsrätt* eller länsrätt eller, då *regeringen* förordnat därom, vid annan särskild domstol.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975 såvitt avser utbytet av ordet "Konungen" mot "regeringen" och i övrigt den 1 juli 1975.

¹ Senaste lydelse 1972:148.

Utdrag av protokollet över kommunärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 22 mars 1974.

Närvarande: Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena ANDERSSON, statsråden STRÄNG, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASP-LING, BENGTTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, FELDT, GUSTAFSSON, LEIJON, HJELM-WALLÉN:

Chefen för kommundepartementet, statsrådet Gustafsson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändring i lagen om skatterätt och länsrätt, m. m.* och anför.

Inledning

Till grund för omorganisationen av länsstyrelserna den 1 juli 1971 låg statsmakternas beslut år 1970 om riktlinjer för en partiell omorganisation av den statliga länsförvaltningen (prop. 1970:103, SU 1970:132, KU 1970:34, rskr 1970:248 och 308). Omorganisationen innebar bl. a. att de fiskala och de dömande funktionerna, som förut hade varit samlade i landskontoret, fördes till skilda avdelningar, skatteavdelningen resp. förvaltningsavdelningen. En länsrätt med i huvudsak samma kompetensområde som den förutvarande prövningsnämnden och en länsrätt för annan förvaltningsrättskipning knöts organisatoriskt till förvaltningsavdelningen. Bestämmelser om skatterätternas och länsrätternas kompetensområden, om domförhet, om omröstning och om ledamöter i skatterätt och länsrätt finns i lagen (1971:52) om skatterätt och länsrätt (ändrad senast 1973:1108). Förvaltningsprocesslagen (1971:291, ändrad senast 1973:1107) är tillämplig på bl. a. nämnda domstolar. Skatterätt och länsrätt består i allmänhet av ordförande och nämndemän.

Rättsenheten på förvaltningsavdelningen utgör kansli åt länskatte-rätten. Tjänstemän vid skatteavdelningens taxeringsenhet för det allmän-nas talan inför länskatte-rätten. Med anledning av att antalet icke avgjorda mål i flera län var så stort att arbetssituationen vid rättsenheter-na och taxeringsenheterna hade blivit besvärande tillsatte riksskatteverket (RSV) och länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON) hösten 1972 en arbetsgrupp med uppdrag att utreda organisation och arbetsformer inom enheterna. RSV och LON har den 1 mars 1973 överlämnat arbetsgrup-pens slutrapport, Undersökning av arbetsrutiner m. m. vid länsstyrelser-nas taxeringsenheter och rättsenheter, till Kungl. Maj:t.

Efter remiss har yttranden över slutrapporten avgetts av justitie-kanslern (JK), kammarrätten i Göteborg, statskontoret, riksrevisions-verket (RRV) och samtliga länsstyrelser. Länsstyrelserna i Kronobergs,

Kalmar, Värmlands och Västmanlands län har yttrat sig efter hörande av ett antal lokala skattemyndigheter. Länsstyrelsen i Stockholms län har bifogat yttrande från fögderidirektören i Stockholms fögderi.

Arbetsgruppen konstaterar att det år 1972 i flera län hade uppkommit betydande balanser av icke avgjorda taxeringsmål i vilka besvär hade anförts av skattskyldiga. Orsaken till de stora balanserna var enligt arbetsgruppen bl. a. bristande personella resurser, 1970 års allmänna fastighetstaxering, arbetskonflikten år 1971, den partiella omorganisationen av länsstyrelserna den 1 juli 1971, det nya processuella förfarandet samt att antalet besvär över taxeringsnämndernas avgöranden hade ökat. Arbetsgruppen framhåller också att borttagandet år 1971 av den bestämmelse i 89 § taxeringsförordningen (1956:623, omtryckt 1971:399, TF) som innebar att det stora flertalet mål skulle vara avgjorda senast den 30 juni året efter taxeringsåret hade lett till längre handläggningstider.

För att skaffa sig ett underlag för sina överväganden om vilka åtgärder som bör vidtas för att komma till rätta med målbalsanserna har arbetsgruppen gjort vissa undersökningar av måltyperna, handläggningsrutinerna m. m. vid bl. a. länsstyrelserna i Kronobergs, Kalmar, Värmlands och Västernorrlands län. Arbetsgruppen har därvid gjort en stickprovundersökning av vart tjugonde av de mål som avsåg besvär över inkomst-, förmögenhets- eller fastighetstaxering och som hade kommit in till länsrätterna under tiden den 1 juli 1971–30 juni 1972.

Arbetsgruppen föreslår en mångfald åtgärder av skilda slag i syfte att åstadkomma effektivare och mera enhetliga handläggningsrutiner och arbetsformer i övrigt. Flertalet av arbetsgruppens förslag kan förverkligas genom åtgärder av länsstyrelserna, anvisningar av RSV eller föreskrifter som det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela. Ett förslag av arbetsgruppen att ärenden om uppskov med avlämnande av allmän självdeklaration skall flyttas från taxeringsenheten till lokal skattemyndighet har föranlett ändring av 34 § 2 mom. TF (se prop. 1973:182, SkU 1973:67, rskr 1973:357, SFS 1973:1123). Arbetsgruppen föreslår vidare att 6 och 7 §§ lagen om skatterätt och länsrätt ändras så att domstolarna i större utsträckning än f. n. blir domföra utan nämndemän och så att Kungl. Maj:t ges befogenhet att meddela föreskrifter om behörighet för den som inte innehar tjänst som ordförande i skatterätt och länsrätt att utföra sådana domargöromål som får utföras av ordföranden ensam.

Måltillströmningen och målavverkningen vid länsrätterna

Med ledning av statistiska uppgifter från länsrätterna har RSV och LON gjort en sammanställning av måltillströmningen och målavverkningen vid länsrätterna för tiden den 1 juli 1971–30 juni 1973. Av sammanställningen, som inte gör anspråk på att vara till alla delar exakt, framgår bl. a. följande. Vid länsrätterna var den 1 juli 1971 anhängiga omkring 42 000 mål. Under tiden den 1 juli 1971–30 juni 1972 inkom omkring 180 000 mål och avgjordes omkring 130 000 mål.

Balansen den 30 juni 1972 var således omkring 92 000 mål, vilket innebär en ökning med omkring 50 000 mål. Under tiden den 1 juli 1972–30 juni 1973 inkom omkring 163 000 mål och avgjordes omkring 161 000 mål. Under denna tid ökade alltså balansen med omkring 2 000 mål.

Gällande bestämmelser m. m.

Utrymmet för s. k. enmansavgöranden

Vid skatterätt handläggs enligt 3 § lagen om skatterätt och länsrätt mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna i den utsträckning som anges i dessa författningar. Detta innebär att till skatterättens kompetensområde hör praktiskt taget samtliga mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna samt vissa uppbörds- och folkbokföringsmål. Länsrättens kompetensområde omfattar bl. a. mål enligt barnavårdslagen (1960:97), lagen (1954:579) om nykterhetsvård och utlänningslagen (1954:193) samt körkortsmål, dvs. mål om varning eller återkallelse av körkort (4 §).

Skatterätt och länsrätt består enligt huvudregeln i 5 § av ordförande och nämndemän. Rätten är domför med ordförande och tre nämndemän. Fler än fyra nämndemän får inte tjänstgöra i rätten. Ordföranden skall enligt 7 § vara lagfaren. Nämndeman väljs av landstinget eller, om det i länet finns en kommun som inte ingår i landstingskommun, av landstinget och kommunfullmäktige med den fördelning dem emellan som länsstyrelsen bestämmer efter befolkningstalen (8 §).

Enligt 6 § första stycket är skatterätt och länsrätt domför utan nämndemän när åtgärd som avser endast måls beredande vidtages, vid sådant förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av annan skatterätt eller länsrätt, vid beslut som avser endast rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, vid vissa interimistiska beslut i körkortsmål, vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål och vid avgörande av mål i vilket saken är uppenbar.

Enligt 6 § andra stycket är skatterätt och länsrätt domför utan nämndemän vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak, om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsuttan rätt.

I 6 § tredje stycket anges vissa typer av mål som, om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsuttan rätt, får avgöras utan medverkan av nämndemän. Dessa mål är mål om utdömande av vite, mål om handräckning vid taxeringsrevision, handlings undantagande från taxeringsrevision och befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift enligt TF, mål om omhändertagande för utredning enligt 30 § barnavårdslagen samt mål enligt uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna med undantag av mål om arbetsgivares ansvarighet för arbetstagares skatt.

Flertalet av de mål som numera ankommer på skatterätterna handlades före den 1 juli 1971 av prövningsnämnderna. Prövningsnämndens ordförande hade befogenhet att ensam fatta beslut som inte innefattade avgörande av målet samt beslut över besvär som avsåg endast rättelse av felräkning, misskrivning eller annat uppenbart förbiseende eller som biträts av motpart (87 § andra stycket TF i dess lydelse före den 1 juli 1971).

Lagen om skatterätt och länsrätt bygger på en inom civildepartementet upprättad promemoria (Stencil C 1970:3). I departementspromemorian föreslogs att ordföranden, om särskilda skäl förelåg, skulle få ensam avgöra vissa uppräknade typer av mål. De särskilda skäl som åsyftades i promemorian var behovet av ett snabbt avgörande och avgörandets enkla beskaffenhet. I promemorian föreslogs vidare att skatterätt och länsrätt skulle vara domföra utan nämndemän vid beslut som inte innefattade slutligt avgörande av mål och vid beslut som avsåg bara rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende eller vars innehåll stämde överens med parternas samstämmiga mening eller, om det bara fanns en part i målet, med dennes mening.

Såvitt gällde vissa måltyper anfördes i några remissyttranden betänkligheter mot förslaget att skatterätt skulle vara domföra med ensamdomare vid beslut vars innehåll stämde överens med parternas samstämmiga mening. I fråga om förslaget att, i mål där det fanns bara en part, beslut som stämde överens med partens mening skulle få fattas av ensamdomare anförde några remissinstanser att det var betänkligt att resultatet av en bedömning i sak skulle bli avgörande för handläggningssättet. Några länsstyrelser ansåg det böra övervägas om inte en regel i ämnet i stället borde utformas så att mål i vilka saken kunde anses uppenbar fick avgöras av ensamdomare.

Den i promemorian föreslagna bestämmelsen att skatterätt och länsrätt skulle vara domföra utan nämnd vid beslut vars innehåll stämde överens med parternas samstämmiga mening ersattes i lagen om skatterätt och länsrätt med en bestämmelse av innebörd att ordföranden ensam får avgöra mål i vilket saken är uppenbar. Härom anförde föredragande departementschefen i prop. 1971:14 med förslag till lag om skatterätt och länsrätt följande (s. 65).

När parterna är ense finns det i allmänhet anledning anta att ett beslut som stämmer överens med parternas mening också är "riktigt" från saklig eller rättslig synpunkt. Någon särskild anledning att göra motsvarande antagande beträffande ett beslut som i ett mål med bara en part stämmer överens med dennes mening finns knappast. Däremot torde det ganska ofta inträffa att utgången i ett mål kan betecknas som given. Enligt 42 kap. 20 § rättegångsbalken får huvudförhandling i tvistemål i allmän underrätt hållas i omedelbart samband med förberedelsen och alltså utan nämnd bl. a. om saken finnes uppenbar. Enligt min mening avgränsas området för ensamdomarens behörighet på ett lämpligare sätt genom en sådan bestämning än genom anknytningen till beslut som stämmer överens med parternas eller partens mening. Behörigheten blir oberoende av parternas mening men samtidigt klargörs det att den avser bara fall i

vilka det är uppenbart vilken utgång i sak målet bör få. Jag vill understryka att fråga alltså är om en restriktiv bestämning. I enlighet med det anförda föreslår jag att ensamdomare skall få avgöra mål i vilka saken är uppenbar.

I fråga om de måltyper som enligt 6 § tredje stycket lagen om skatterätt och länsrätt får avgöras av ordföranden ensam, om det inte av särskild anledning är påkallat att målet prövas av fullsutten rätt, anförde föredragande departementschefen (prop. s. 67) att vissa av de mål som enligt hans förslag skulle hänföras till skatterätts eller länsrätts kompetensområde oftast var av enkel beskaffenhet eller krävde ett snabbt avgörande. Mål som tillhörde någon av dessa kategorier borde normalt få avgöras utan medverkan av lekmän. Någon gång kunde, framhöll departementschefen, ett mål som normalt skulle få avgöras av ensamdomare vara av sådan beskaffenhet att lekmän borde delta i avgörandet. Det borde därför föreskrivas att målet fick avgöras av ordföranden ensam bara om det inte var påkallat av särskilda skäl att målet prövades av fullsutten rätt. Som exempel på sådana särskilda skäl nämndes att målet var svårbedömt eller att avgörandet var av särskild betydelse för enskild part. Sådana omständigheter kunde enligt departementschefen föreligga exempelvis när fråga var om att döma ut betydande vitesbelopp. Om målet var svårbedömt eller avgörandet av särskild betydelse för enskild part, borde ordföranden avgöra målet ensam bara om det var nödvändigt med hänsyn till vikten av ett snabbt avgörande.

Ordförande i skatterätt och länsrätt

I länsrätt och länsrätt finns enligt 7 § lagen om skatterätt och länsrätt en eller flera lagfarna ordförande vilka innehar tjänst vid länsstyrelsen. Sådan tjänst tillsätts av Kungl. Maj:t. Om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för ordförande i skatterätt och länsrätt får bestämmelser meddelas av Kungl. Maj:t. Beträffande tillsättning av vikariat finns bestämmelser i 50 § länsstyrelseinstruktionen (1971:460, 50 § ändrad senast 1972:521).

Tjänst som ordförande är en domartjänst. Bestämmelserna i 36 § regeringsformen om oavsättlighet m. m. är tillämpliga på den som innehar ordinarie tjänst som ordförande. När det i 7 § lagen om skatterätt och länsrätt sägs att ordförandena innehar tjänst vid länsstyrelsen, innebär detta att fråga är om en enda tjänst även i de fall ordföranden har andra uppgifter än som ordförande (jfr. 23 § länsstyrelseinstruktionen). Lagen (1955:261) om avstängning av domare är tillämplig på ordförande och nämndemän i skatterätt och länsrätt.

Bestämmelserna i 7 § lagen om skatterätt och länsrätt innebär bl. a. att bara den som innehar domartjänst vid länsstyrelsen och den som har fått förordnande att fullgöra göromål som ankommer på innehavare av sådan tjänst (s. k. göromålsförordnande) eller som innehar vikariat på domartjänst får tjänstgöra som ordförande. Eftersom göromålsförordnande anses

som tjänst följer av 7 § att sådant förordnande inte kan meddelas av annan än Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t har också i ganska stor utsträckning förordnat yngre länsstyrelsejurister och kammarrättsfiskaler att i den omfattning länsstyrelsen bestämmer fullgöra göromål som ankommer på ordförande i länskatte rätt och länsrätt. Hovrätt och tingsrätt kan oberoende av eventuell vakans förordna tingsnotarie att döma i vissa mål eller utföra andra domargöromål i tingsrätt (10–12 a §§ tingsrättsinstruktionen, 1970:108). Av det föregående framgår att länsstyrelsen inte har någon motsvarande befogenhet i fråga om domargöromål i länskatte rätt eller länsrätt. I dessa domstolar finns inte heller någon motsvarighet till de tingsfiskaler som enligt 3 § tingsrättsinstruktionen tjänstgör vid tingsrätterna och som huvudsakligen utför domargöromål.

Slutrapporten

Utrymmet för s. k. enmansavgöranden

Enligt arbetsgruppen kan handläggningstiderna förkortas betydligt och personalresurserna utnyttjas bättre om största möjliga antal mål hänförs till kategorin enmansmål och om varje sådant mål handläggs av endast en person. Det föreslås därför att kategorin enmansmål skall utvidgas och definieras klarare i 6 § lagen om skatterätt och länsrätt.

Arbetsgruppens undersökningar av de avgjorda målen visar enligt slutrapporten att länskatte rätternas praxis är skiftande när det gäller att avskilja enmansmål. Enmansmålen varierade vid olika länskatte rätter från omkring en tiondel till nära hälften av de avgjorda målen. Undersökningarna ger enligt arbetsgruppen vid handen att åtminstone en tredjedel av målen enligt gällande bestämmelser skulle kunna hänföras till enmansmål. Härav drar arbetsgruppen slutsatsen att möjligheten att handlägga enklare mål som enmansmål inte utnyttjas i full utsträckning.

En orsak till att antalet mål som handlagts som enmansmål markant understiger antalet ”potentiella” enmansmål är enligt arbetsgruppen, att tveksamhet har uppstått beträffande tolkningen av begreppet ”saken är uppenbar” i 6 § första stycket lagen om skatterätt och länsrätt. Det har hävdats, sägs det i slutrapporten, att detta kriterium syftar till större restriktivitet än bestämningen ”beslut över besvär som biträts av motpart” i 87 § TF. Departementschefens uttalande i prop. 1971:14 (s. 65) om begreppet ”saken är uppenbar” att fråga är om en restriktiv bestämning är enligt arbetsgruppen inte att fatta som en jämförelse med vad som gällde enligt TF. Departementschefen torde ha utgått från, anför det i slutrapporten, att det i normalfallet fortfarande är riktigt att fatta beslut i enlighet med båda parter mening. Det nya synes framför allt vara, anför det vidare, att även tvistiga mål skall kunna behandlas som enmansmål. Med hänsyn till att begreppet ”saken är uppenbar” kan föranleda tolkningssvårigheter anser arbetsgruppen att 6 § bör ändras på denna punkt. Enligt arbetsgruppen bör det tydligt framgå att ett mål kan

behandlas som enmansmål, om utgången är given enligt gällande bestämmelser eller fast rättstillämpning.

Som exempel på mål som med en sådan bestämning skulle kunna behandlas som enmansmål nämns mål där den skattskyldige inte har visat att något av de i praxis uppställda kraven för medgivande av avdrag för kostnader för arbetsrum har uppfyllts samt mål där den skattskyldige påstår att hans verkliga resekostnader har överstigit det belopp som han har erhållit från arbetsgivaren men inte gör sannolikt att hans uppgifter är riktiga. Ytterligare exempel är enligt arbetsgruppen mål där en skattskyldig, som inte har fått ersättning för flyttningskostnader och som inte är skyldig underkasta sig flyttning i tjänsten, yrkar avdrag för sådana kostnader samt – under förutsättning att det inte finns anledning att anta att underlaget för taxeringsintendentens yrkande är bristfälligt – mål där den skattskyldige bevisligen har fått del av yrkandet men inte har låtit sig avhöra.

Vidare förordar arbetsgruppen att mål där parterna är överens får behandlas som enmansmål. Någon olägenhet av den tidigare bestämmelsen i 87 § TF, enligt vilken mål kunde upptas som enmansmål om besvaren biträdades av motparten, har enligt arbetsgruppen inte förmärkts. Anledning att ifrågasätta den materiella riktigheten av parternas "överenskommelse" torde oftast inte föreligga. Arbetsgruppen framhåller att den omständigheten att parterna är överens inte behöver innebära att utgången är given enligt gällande bestämmelser eller fast rättstillämpning. Som exempel anför arbetsgruppen det fallet, att den skattskyldige yrkar avdrag för ökade levnadskostnader med 25 kr. per dag och taxeringsintendenten tillstyrker avdrag med 20 kr. per dag, varpå den skattskyldige godtar intendents ståndpunkt. Det är inte givet enligt gällande bestämmelser eller fast rättstillämpning att avdraget skall vara 20 kr., men anledning att frånga parternas "överenskommelse" torde i normalfallet saknas. Den föreslagna regeln kan enligt arbetsgruppen tillämpas också om intendenten finner sig kunna tillstyrka bifall till den skattskyldiges yrkande om avdrag därför att avdraget kan anses skäligt eller inte är så högt, att utredning för att visa att det bör sänkas bedöms vara lönande.

Slutligen föreslår arbetsgruppen att mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna som avser ändring av taxering med högst 500 kr. hänförs till enmansmål. Arbetsgruppen medger att vägande invändningar kan resas mot detta förslag. Det kan sålunda synas ur rättvis- och likformighetsynpunkt otillfredsställande att valet av handläggningsform inte görs beroende av målets skatterättsliga natur utan av en beloppsgrens. Arbetsgruppen beräknar att statsverkets kostnader för handläggningen av ett mål vid länsskatterätt i genomsnitt uppgår till minst 450 kr. Arbetsgruppens undersökningar visar att i målgruppen skattskyldighesvär utgjorde mål avseende belopp under 500 kr. i tre av de undersökta länen en fjärdedel eller mera och i ett fjärde län omkring en åttondel. En stor del av skatterättsprocessen avser alltså mål där processföremålets värde inte överstiger kostnaderna för processen. Det är enligt arbetsgruppens

mening påkallat att i möjligaste mån söka begränsa kostnaden för dessa mål. Det allmännas intresse härav bör ställas i relation till den enskildes intresse av att få ta processapparaten i anspråk för bagatellartade yrkanden. Arbetsgruppen anser det befogat att "bagatellmål", som avser belopp om högst 500 kr., regelmässigt behandlas som enmansmål.

I samtliga de fall där enligt arbetsgruppens förslag ett mål skall kunna behandlas som enmansmål bör dock, framhålls det i rapporten, nämndemän delta, om det är påkallat av särskild anledning. Sålunda bör mål av mera principiell betydelse, mål avseende mycket stora belopp samt mål där avgörandet innebär betydande ingrepp i enskildas personliga förhållanden inte handläggas som enmansmål. I mål om avdrag för nedsatt skatteförmåga uppkommer ofta anledning till sådana skälighetsbedömningar som enligt arbetsgruppens mening gör medverkan av nämndemän särskilt värdefull.

Ordförande i skatterätt och länsrätt

En av orsakerna till länskatterätternas stora målbalanser är enligt arbetsgruppen bristande personella resurser. Arbetsbördan för ordförandena är alltför pressande, särskilt i de fall då i praktiken hela den dömande verksamheten i länskatterätten ankommer på en enda ordförande. Sårbarheten i en organisation med sådan uppbyggnad är betydande och risk föreligger att ordförandena blir "flaskhalsar" där målen anhopas, vilket medför att avgörandena fördröjs.

Arbetsgruppen konstaterar att samtidigt som ordförandenas arbetsbörda tenderar att bli alltmera betungande utnyttjas inte kompetensen hos de yngre jurister som tjänstgör som föredragande i den omfattning som får anses önskvärd. Arbetsgruppen har vid sina besök på länsstyrelserna mött en stark reaktion mot att föredragandena inte regelmässigt anförtros ansvar som ordförande i enmansmål. I sammanhanget har för arbetsgruppen framhållits att enmansmålens handläggning bör kunna avsevärt påskyndas, om de ordinarie ordförandena befrias från ansvaret för dessa mål och därigenom kan ägna mer tid åt mål som ställer höga krav på kunskaper och erfarenhet.

Enligt arbetsgruppen framstår det som angeläget att länsstyrelserna i betydligt större omfattning än som nu sker begagnar sig av möjligheterna att hos Kungl. Maj:t begära göromålsförordnande på tjänst som ordförande för de yngre jurister som tjänstgör som föredragande i länskatterätterna samt att erhållna förordnanden verkligen utnyttjas. Den nuvarande ordningen - att hos Kungl. Maj:t begära göromålsförordnande - bör enligt arbetsgruppen behållas såvitt avser handläggning av mål där nämndemän deltar.

Mot bakgrund av bestämmelserna i 50 § länsstyrelseinstruktionen om behörighet att tjänstgöra som vikarie för ordförande i skatterätt och länsrätt anser arbetsgruppen att det inte på allvar kan göras gällande att

rättssäkerheten äventyras, om jurister med fiskalskompetens i kammarrätt eller med praktik som föredragande i länsstyrelse, skatterätt eller länsrätt under förslagsvis minst två år ges behörighet att, även när fråga inte är om vikariat, som ordförande handlägga enmansmål. Arbetsgruppen hänvisar i detta sammanhang till bl. a. bestämmelserna i 11 § tingsrättsinstruktionen om i vilken utsträckning tingsnotarie kan förordnas att på eget ansvar utföra domargöromål. Arbetsgruppen åberopar vidare att tingsrättsinstruktionen i fråga om tingsfiskalernas behörighet innehåller — bortsett från mål där rätten skall bestå av tre lagfarna domare — endast den begränsningen att arbetsuppgifter som kräver särskild erfarenhet inte får tilldelas tingsfiskal (7 §).

Enligt arbetsgruppens förslag skall Kungl. Maj:t genom ett tillägg till 7 § första stycket lagen om skatterätt och länsrätt bemyndigas att föreskriva att domargöromål som avses i 6 § får fullgöras även av den som inte innehar tjänst med uppgift att vara ordförande i länskskatterätt och länsrätt. Föreskrifter om vilka behörighetskrav som skall vara uppfyllda för att länsstyrelsen skall kunna förordna tjänsteman att utföra sådana domargöromål skall enligt förslaget tas in i länsstyrelseinstruktionen.

Remissyttrandena

Allmänna synpunkter

Det övervägande antalet remissinstanser anser att målens långa omloppstid och de stora balanserna i länskskatterätterna inte är godtagbara i längden. Remissinstansernas inställning till arbetsgruppens förslag att flera typer av mål än f. n. skall kunna handläggas som enmansmål och att länsstyrelserna skall bemyndigas att förordna yngre jurister att döma i sådana mål är skiftande. Trots den på åtskilliga håll besvärliga arbetssituationen intar många remissinstanser en i huvudsak kritisk inställning till förslagen.

JK hyser från rättssäkerhetssynpunkt starka betänkligheter mot arbetsgruppens förslag. Den huvudsakliga avsikten med reformen av förvaltningsrättsskipningen var, framhåller *JK*, att större rättssäkerhet vid avgörandena skulle vinnas. Det torde inte kunna bestridas att möjligheterna att förverkliga detta syfte försvagas i samma mån som området för enmansavgöranden vidgas och lägre kompetenskrav ställs på ensamdomare. Om ordförandenas arbetsbörda är alltför betungande, ligger det enligt *JK* närmare till hands att överväga reformer av annat slag. Liknande synpunkter förs fram av *länsstyrelserna i Jönköpings, Kristianstads och Västmanlands län*.

Länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Västmanlands och Norrbottens län ifrågasätter om några egentliga — och inte bara marginella — rationaliseringsvinster kan uppnås med arbetsgruppens förslag. Dessa remissinstanser anser att arbetsgruppens förslag är alltför begränsat för att i nämnvärd

mån kunna påverka målbalanserna och arbetsförhållandena över huvud taget hos länskatte-rätterna i positiv riktning. Flera av dem anser liksom *RRV* att det vid ett ställningstagande till förslagen hade varit till hjälp om arbetsgruppen alternativt kunnat väga in förslag till åtgärder som i första hand gått ut på att minska tillströmningen av taxeringsmål till länskatte-rätterna. Den rationalisering som med de föreslagna åtgärderna kan åstadkommas för länskatte-rätternas del är enligt *länsstyrelsen i Blekinge län* utan större betydelse för minskningen av balanserna. De ordinarie ordförandena behöver inte i första hand befrias från göromål: som ankommer på dem som domare. Om enklare mål handläggs med nämndemän eller av ensamdomare betyder inte så mycket ur arbetssynpunkt för ordföranden som man i förstone kanske vill tro. I fråga om enmansmålen är det den vidlyftiga apparat i form av diarietföreläggning, uppläggning av besvärssamt remiss- och expeditjonsförelägganden som föregår den i sak enkla bedömningen som medför den huvudsakliga arbetsbördan. En domstol är, anför länsstyrelsen, en onödig, alltför dyrbar och omständlig apparat för handläggning av de enklare mål som nu avgörs som enmansmål. En reform av taxeringen i första instans hade självklart bort föregå reformen av förvaltningsrättskipningen. Förhållandena i första instans har medfört en anhopning av bagatellmål i skatterätten som inte bör tolereras i en domstolsorganisation som vill göra anspråk på att arbeta rationellt. En upprustning av första instans är en grundläggande förutsättning för ett bättre utnyttjande av den dyrbara apparat som länskatte-rätten som domstol utgör. I avvaktan på en sådan reform är det enligt länsstyrelsen i första hand angeläget att området för rättelser enligt 72 a § TF vidgas.

Åtgärder i syfte att minska tillströmningen av mål till länskatte-rätterna diskuteras också av *RRV* samt *länsstyrelserna i Kalmar, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län*. Enligt ett förslag skall lokal skatte-myndighet ha möjlighet att "överpröva" taxeringsnämnds beslut på yrkande av skattskyldig. Vidare föreslås att taxeringsintendent skall kunna meddela preliminära beslut av typen "strafföreläggande". Ändringar av detta slag skulle enligt dessa remissinstanser medföra att länskatte-rätterna befrias från de enklare målen i alla de fall den skattskyldige godtar ett förelagt preliminärt beslut.

Länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Skaraborgs, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län samt fögderidirektören i Stockholms fögderi anser att lokal skatte-myndighet bör ges större befogenhet än f. n. att besluta om rättelse enligt 72 a § TF. Genom en sådan reform skulle länskatte-rätterna befrias från vissa typer av okomplicerade mål och de skattskyldigas berättigade krav på att få uppenbara felaktigheter i sina taxeringar snabbt rättade tillgodose.

Även om taxeringsarbetet i första instans i ökad utsträckning läggs på tjänstemän, torde det enligt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* alltid komma att finnas ärenden som bör handläggas i "andra instans" enligt ett förenklat förfarande. En lösning skulle kunna vara att skatte-

chef och taxeringsintendent ges rätt att besluta om rättelse enligt en utvidgad 72 a § TF.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anför att den metod som arbetsgruppen vid sina stickprovsundersökningar hos länsstyrelserna använt för att kartlägga taxeringsmålen synes ge ett alltför slumpartat och begränsat urval för att kunna tjäna som tillförlitlig grund för de ställningstaganden och värderingar som arbetsgruppen för fram. Av samma uppfattning är *länsstyrelsen i Kristianstads län*, som särskilt anmärker att arbetsgruppen synes ha beräknat antalet enmansmål och antalet mål som avser endast belopp under 500 kr. för högt.

Några remissinstanser — *JK* samt *länsstyrelserna i Kristianstads, Göteborgs och Bohus* och *Örebro län* — framhåller att arbetsgruppen i motiven enbart behandlar länskatteätterna, medan de föreslagna förändringsändringarna utformats så att de delvis kommer att gälla också länsrätterna.

Utrymmet för s. k. enmansavgöranden

De föreslagna ändringarna i 6 § lagen om skatterätt och länsrätt avstyrks helt av *länsstyrelserna i Jönköpings, Blekinge, Kristianstads och Västmanlands län*, *länsstyrelserna i Kronobergs, Gotlands och Gävleborgs län* ger uttryck för tveksamhet beträffande förslaget i denna del som helhet.

Länsstyrelsen i Jönköpings län hävdar bestämt att enmansmålen inte vållat svårigheter och att handläggningen av dem bör fortsätta som tidigare. Sedan den 1 januari 1973 har i runt tal 22 % av alla mål som avgjorts av länskatteätten varit enmansmål. En utvidgning av kategorin enmansmål är enligt denna länsstyrelse inte ägnad att nämnvärt påverka länskatteättens arbetstakt och en utvidgning i enlighet med arbetsgruppens förslag kan få icke önskvärda konsekvenser för rättssäkerheten.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser sig ha goda skäl för bedömningen att arbetet med att gallra fram enmansmål och ”knäcka” frågan huruvida förutsättningarna för enmansavgörande är uppfyllda eller ej redan f. n. innebär en belastning. Länsstyrelsen vänder sig därför med skärpa mot en utvidgning av denna målkategori. Arbetet ökar ju fler kriterier med svärfångat innehåll som man ställer för klassificeringen av enmansmål. Fördelarna med enmansavgöranden — snabbare rättelse vid klara feltaxeringar, viss avlastning av nämndemännen samt minskning av den administrativa pappershanteringen — uppvägs enligt länsstyrelsen av nackdelarna, bl. a. arbetet med ”knäckningen” av frågan om mål är av enmansmålsnatur och merarbetet med ramprotokoll m. m. för särskilda enmanssammanträden. Överhuvud taget är lösningar av den typ som arbetsgruppen föreslår föga ägnade att ge vinster i tid och arbete i ett typiskt sett skriftligt förfarande som taxeringsprocessen, där en förenkling i domstolsarbetet inte kan uppnås genom att en huvudförhandling sparas in.

Arbetsgruppens förslag innebär enligt *länsstyrelsen i Gotlands län* en kraftig urholkning av nämndemännens funktion. En utvidgning av kategorin enmansmål måste ske med största försiktighet och urskillning, anser *länsstyrelsen i Gävleborgs län*. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* ifrågasätter om inte en utvidgning av kategorin enmansmål i första hand innebär en formell omföring av målen utan reell betydelse för arbetsbelastningen.

Förslaget om ny bestämning av kategorin enmansmål tillstyrks i princip till alla delar av *länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Värmlands, Kopparbergs* och *Jämtlands län*. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* anser att bestämmelserna i 6 § redan nu ger möjlighet att hänföra en inte obetydlig del av skattemålen till enmansmål och uppger att under perioden augusti 1971–april 1973 omkring 35 % av hela antalet skattemål i länet var enmansmål. Länsstyrelsen är emellertid inte främmande för tanken att arbetsgruppens förslag ökar möjligheterna att behandla ett skattemål som enmansmål. Även *länsstyrelsen i Värmlands län* uppger att bestämmelserna i 6 § getts en sådan tolkning att ett förhållandevis stort antal mål handläggs som enmansmål – omkring 25 % av totala antalet under år 1972 avgjorda mål. Länsstyrelsen delar arbetsgruppens uppfattning att snabbare handläggning och bättre tillvaratagande av tillgängliga personella resurser uppnås ju fler mål som handläggs som enmansmål. Bedömningen av vilka mål som kan handläggas av ensamdomare torde inte vara enhetlig vid länsrätterna. Enligt länsstyrelsen bör ett genomförande av arbetsgruppens förslag till närmare precisering och utvidgning av kategorin enmansmål kunna leda till en förbättring i detta avseende. Vid länsrätten i Värmlands län utsänds i regel 250 föredragningspromemorior till nämndemännen före varje sammanträde. Inläsningen av detta material är mycket tidsödande och det är därför angeläget att nämndemännen inte belastas med inläsning av promemorior i mål där utgången är mer eller mindre given eller där avgörandet utan betänkligheter från rättssäkerhetssynpunkt kan överlämnas till ordföranden ensam. Att klarhet skapas beträffande vilka typer av mål som kan handläggas som enmansmål anser också *länsstyrelsen i Kopparbergs län* vara angeläget. Arbetsgruppens förslag får anses väl avvägt. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* uppger att tolkningssvårigheter beträffande begreppet "uppenbar" i 6 § första stycket 6 gjort att antalet enmansmål vid länsrätten i länet blivit ganska ringa.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län lämnar – liksom *JK* – förslagen till ändring i 6 § utan invändning i sak men framhåller att den vinst som kan uppnås med dessa förslag i stort sett inskränker sig till något kortare handläggningstider än f. n. för mål av enklare beskaffenhet. Denna vinst är enligt länsstyrelsen i och för sig värdefull men den saknar betydelse när det gäller att bemästra den besvärliga arbetssituationen.

Kammarrätten i Göteborg, RRV samt *länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Kalmar, Malmöhus, Hallands, Skaraborgs, Örebro* och *Västernorrlands län* biträder i princip förslaget om ökade möjligheter att handlägga mål som enmansmål men ställer sig i ett eller flera hänseenden kritiska till de konkreta förslagen till ändringar i 6 §. Det är en allmän

uppfattning hos den övervägande delen av dessa remissinstanser att fördelarna med att vissa mål handläggs av ordföranden ensam – främst snabbare avgöranden och en begränsning av nämndemännens insatser till mål i vilka deras medverkan framstår som betydelsefull – bör tas tillvara så långt möjligt. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anför att antalet enmansmål gått ner kraftigt efter den 1 juli 1971. Eftersom detta otvivelaktigt föranletts av tolkningssvårigheter beträffande innebörden av 6 §, är det enligt länsstyrelsen angeläget att dessa svårigheter undanröjs.

Vid länsrätterna i länet avgörs enligt *länsstyrelsen i Stockholms län* omkring 45 000 mål per år, varav omkring 15 000 som enmansmål. Länsstyrelsen menar att så många mål som är möjligt med hänsyn till rättssäkerheten redan handläggs som enmansmål, varför den föreslagna utvidgningen av kategorin enmansmål inte kan beräknas medföra någon utökning av antalet sådana mål för denna länsrätts del.

Arbetsgruppens förslag i fråga om mål i vilket utgången är given med hänsyn till gällande bestämmelser eller fast rättstillämpning biträds av något mer än hälften av de remissinstanser som yttrar sig på denna punkt. De remissinstanser som tillstyrker förslaget är *RRV* samt *länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Malmöhus, Skaraborgs, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län*.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser att de exempel på fall där den föreslagna regeln kan bli tillämplig som arbetsgruppen redovisar inte är lyckade. Man bör vara försiktig med att som enmansmål behandla mål i vilka den skattskyldige bevisligen har fått del av taxeringsintendentens besvär men underlåtit att svara. Mål av sådant eller liknande slag bör normalt bli föremål för en modifierad nämndbehandling utan egentlig föredragning. Förslagen till beslut (föredragningspromemoriorna) bör tillställas nämndemännen på sedvanligt sätt före sammanträdet. Framförs ingen invändning vid sammanträdet, blir förslaget länsrätts besluts. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* uppger att länsrätts besluten i länet använder samma förfarande för mål som bedöms som enkla utan att därför vara enmansmål. Numera handläggs regelmässigt 40–50 % av målen vid varje sammanträde på detta sätt.

Beträffande uttrycket ”utgången är given etc.” bör enligt *länsstyrelsen i Västernorrlands län* klargöras att därmed – som länsstyrelsen förutsätter – avses den materiella sakfrågan och att däri inte inbegrips fall där utgången anses given av processuella skäl såsom brister i bevisningen t. ex. i fråga om ökade levnadskostnader, representationskostnader e. d.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län betonar att ett oeftergivligt villkor för att som enmansmål skall kunna handläggas mål vari utgången är given med hänsyn till gällande bestämmelser måste vara att av utredningen i målet framgår att den skattskyldige fått klart för sig vilken bevisning som krävs av honom. Skall också fast rättstillämpning kunna åberopas till stöd för ett måls handläggning som enmansmål, kan uppenbarligen åtskilliga tveksamma situationer uppstå. Sålunda anser länsstyrelsen att arbetsgruppens exempel om avdrag för kostnad för arbetsrum är illa valt, eftersom

de i praxis uppställda kraven för medgivande av sådant avdrag torde vara flera och det vanligen är så att den skattskyldige kan visa att något eller några men inte alla av dessa krav är uppfyllda. Man kommer då in på bevisvärderingsfrågor, som bör prövas i fullsuttan rätt. Härmed vill länsstyrelsen ha sagt att frågan om utgången i ett mål är given med hänsyn till fast rättstillämpning måste bedömas med stor försiktighet.

Förslaget i fråga om mål i vilket utgången är given med hänsyn till gällande bestämmelser eller fast rättstillämpning avstyrks av *kammarrätten i Göteborg* samt *länsstyrelserna i Stockholms, Jönköpings, Blekinge och Hallands län*. Enligt dessa remissinstanser saknas anledning att ändra nuvarande regler på denna punkt.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att några påtagliga svårigheter att avgöra när saken är uppenbar inte föreligger med den erfarenhet som länsrätternas numera har förvärvat. Av samma uppfattning är *länsstyrelsen i Jönköpings län*. Denna länsstyrelse framhåller att begreppet "uppenbar" inte får tänjas på det sätt som arbetsgruppen gör i sina exempel på fall där utgången ofta bör kunna anses given.

Enligt *kammarrätten i Göteborg* föreligger ofta tveksamhet i fråga om möjligheterna att utan nämndemän avgöra mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna i vilket parterna är ense. Kammarrätten anser – väl medveten om att motsatsen nu gäller – att mycket talar för att sådana mål jämföras med dispositiva tvistemål. I vart fall bör dessa mål i regel kunna hänföras till kategorin mål i vilket saken är uppenbar. Likaså bör normalt hit kunna hänföras det stora antal mål där enskild part inte har kommit in med svar på taxeringsintendentens besvär liksom mål där de invändningar enskild part anfört mot besvären uppenbarligen saknar relevans. Enligt kammarrättens mening kan man således inom ramen för gällande lagbestämmelser uppnå det resultat som arbetsgruppen åsyftar.

Länsstyrelsen i Blekinge län anför följande.

Att ta ställning till frågan om "saken" i ett mål är "uppenbar" torde inte vara svårare vid tillämpning av 6 § lagen om skatterätt och länsrätt än vid tillämpning av RB 42:20. Att stadgandet i förstnämnda lag inte fått den utvidgade tillämpning som självfallet varit avsedd vid jämförelse med vad som gällde enligt 87 § taxeringsförordningen för prövningsnämndsprocessen, beror kanske i grunden inte så mycket på tolknings-svårigheter som på brist på personal på "uppsättarstadiet" som är tillräckligt erfaren för att skilja enmansmål från nämndmål. Om ett mål, som kommer in till ordföranden, redan är uppsatt som nämndmål, ehuru det kunde tas som enmansmål, är det större arbete att skriva om målet som enmansmål än att låta målet passera nämnden. Inga allvarigare försök har väl heller gjorts för att klarlägga innebörden av den aktuella bestämmelsen i 6 § lagen om skatterätt och länsrätt.

Det rör sig om en bedömning, där den juridiska innebörden av rekvisitet "uppenbar" – ofta använt i den processrättsliga terminologin – skall vara uppfyllt. Med "saken" avses ju den tvistefråga som är föremål för rättegången. Kan utgången i målet betraktas som given är "saken" med andra ord "uppenbar". Underlaget för slutsatsen skiftar. Den kan vila på enkel materiell grund men kan också vara mera sammansatt – t. ex. bygga på rättspraxis, anvisningar av olika slag och tyngd, bevis-situationen i det aktuella fallet osv. Eftersom parterna i det här slaget av

process inte kan träffa förlikning utan sakfrågan alltid skall prövas, får medgivanden och bestridanden från parts sida ingen *självständig* betydelse för domarens bedömning av frågan huruvida "saken är uppenbar". Betraktar domaren utgången i ett mål som given, ehuru det mellan parterna är tvistigt, kan han således avgöra målet som enmansmål, liksom han kan behöva inför nämnd dra ett mål vari parterna "förlikts".

Medgivandet har naturligtvis stor betydelse som presumption för riktigheten av det bakomliggande sakförhållandet men måste alltid bedömas i relation till detta. Att jämföra med vad som gällde i prövningsnämndsprocessen enligt lydelsen av förutvarande 87 § andra stycket taxeringsförordningen är ofruktbart, eftersom dispositionsprincipen vid tillkomsten av bestämmelsen alltför stort utrymme i skatteprocessen. Efterhand som officialprincipen diskuterades och blev mera medvetet tillämpad i skatteprocessen blev det också klart att medgivanden i praktiken måste prövas.

Det förslag som arbetsgruppen framlagt till ändring av 6 § 6. lagen om skatterätt och länsrätt visar hur omöjligt det är att i en kortfattad lagtext göra en beskrivning som motsvarar det nuvarande rekvisitet "saken är uppenbar". Arbetsgruppen får också anses ha misslyckats. Första rekvisitet "i vilket utgången är given med hänsyn till gällande bestämmelser eller fast rättstillämpning" innebär en säkerligen icke avsedd inskränkning i förhållande till stadgandets nuvarande lydelse. "Utgången är given" är ju bara ett annat uttryck för att "saken är uppenbar", men så kommer begränsningen "med avseende på" etc. Och uppräkningsordningen är ingalunda uttömmande. Att "parterna är ense" har gjorts till ett självständigt rekvisit, vilket på skäl som ovan anförts strider mot den bärande grundsatsen bakom officialprövningsprincipen. Även sett mot innehållet i andra stycket av ifrågakavande 6 § är formuleringen inte godtagbar.

Arbetsgruppens förslag till ändring av 6 § punkt 6. lagen om skatterätt och länsrätt avstyrkes.

Stadgandet ger i sin nuvarande lydelse vidsträckt möjlighet att avgöra mål som enmansmål. De praktiska exempel gruppen anför på fall som skulle kunna avgöras som enmansmål genom den av gruppen föreslagna lagtexten, ryms lika väl inom den nuvarande lagtextens ram. I ordet "uppenbar" får man givetvis inte lägga så vid innebörd som "uppenbar för envar". Man får heller inte glömma bort att man inom ramen för officialprövningen måste kunna tillämpa en normal bevisvärdering och att utredningskravet har sin begränsning.

Rekvisitet "saken är uppenbar" skulle också kunna uttryckas så att "vid avgörande av mål, i vilket utgången, efter saklig och bevismässig bedömning, rättsligt sett är given". Men både "saklig och bevismässig bedömning" och "rättsligt sett" är så självklara i sammanhanget att i lagtext icke vanlig övertydlighet skulle uppstå.

Länsstyrelserna i Kristianstads och Örebro län delar arbetsgruppens uppfattning att tveksamhet kan uppstå beträffande tolkningen av det nuvarande kriteriet "saken är uppenbar". Dessa remissinstanser anser liksom *länsstyrelserna i Kronobergs och Västmanlands län* att bedömningen av om utgången är given enligt gällande bestämmelser eller fast rättstillämpning kan leda till gränsdragningsproblem, som gör den föreslagna bestämmelsen lika svår att tillämpa som den nuvarande regeln.

Länsstyrelsen i Västmanlands län ställer frågan om arbetsgruppen med uttrycket "fast rättstillämpning" avser bara regeringsrättens praxis eller om även praxis i kammarrätterna, RSV och länsrätterna avses. Fast

och entydig praxis, heter det i länsstyrelsens yttrande är en inte särskilt vanlig företeelse på beskattningsrättens område, vilket kännetecknas av en mängd incasuvägöranden.

Arbetsgruppens förslag att mål där parterna är ense skall få handläggas som enmansmål tillstyrks av *RRV* samt *länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Hallands, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Kopparbergs, Västernorrlands och Jämtlands län*.

För att ett mål i vilka parterna är överens men utgången inte är given med hänsyn till gällande bestämmelser eller fast rättstillämpning skall få handläggas utan nämndemän bör enligt *länsstyrelsen i Skaraborgs län* krävas att beslutet stämmer överens med parternas samstämmiga mening. Om anledning att frångå parternas överenskommelse föreligger och utgången inte är given, bör målet handläggas i fullsuttan rätt. Länsstyrelsen anser dock att det i flertalet mål där parterna är överens inte finns anledning för länsrätten att frångå överenskommelsen. *Länsstyrelsen i Örebro län* tillråder försiktighet när en gammal eller sjuk person eller en utlänning förklarar sig godtaga vad taxeringsintendenten föreslår. Såvitt gäller mål om avdrag för nedsatt skatteförmåga anför *länsstyrelsen i Jönköpings län* att de skattskyldiga alltför ofta under felaktiga förutsättningar förklarar sig godtaga vad taxeringsintendenten tillstyrkt. Sådana mål bör således inte generellt hänföras till enmansmål enbart därför att parterna är överens.

Länsstyrelsen i Malmöhus län, som såvitt gäller länsrätten inte har något att invända mot arbetsgruppens förslag i fråga om mål där parterna är ense, påpekar att den föreslagna bestämmelsen även rör länsrättens mål. Förslaget kan enligt *länsstyrelsen* befaras leda till att nykterhetsvårdsmål handläggs som enmansmål så snart den enskilda parten gått med på den aktuella åtgärden eller t. o. m. om parten inte hörts av. Liknande kan förhållandet bli i utvisningsmål. En sådan utvidgning av kategorin enmansmål måste anses vara mindre lämplig.

Kammarrätten i Göteborg anser att mål där parterna är ense normalt bör hänföras till enmansmål och att mycket talar för att dessa mål jämföras med dispositiva tvistemål. Eftersom mål i vilka parterna är ense i regel bör kunna hänföras till kategorin mål i vilka saken är uppenbar, kan man enligt kammarrätten uppnå det resultat som arbetsgruppen avser inom ramen för gällande bestämmelser.

Endast *länsstyrelserna i Blekinge, Kristianstads och Gävleborgs län* avstyrker uttryckligen arbetsgruppens förslag i fråga om mål i vilka parterna är ense. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* framhåller att det inte är ovanligt att den skattskyldige godtar vad taxeringsintendenten anfört utan att förstå innebörden härav. Som framgår av det föregående avstyrker *länsstyrelsen i Blekinge län* förslaget i denna del främst på den grund att officialprincipen i skatteprocessen medför att sakfrågan måste prövas trots att medgivande föreligger. Av samma uppfattning är *länsstyrelsen i Gävleborgs län*.

Arbetsgruppens förslag i fråga om sådana mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna som avser ändring av taxering med högst 500 kr.

tillstyrks av *kammarrätten i Göteborg*, med undantag för en reservant, samt *länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Värmlands, Kopparbergs, Västernorrlands och Jämtlands län*.

Kammarrättens i Göteborg majoritet anför att det visserligen kan sägas att förslaget innebär en försvagning av rättssäkerheten. Att åstadkomma en hög grad av rättssäkerhet i alla slag av rättsaker ligger emellertid enligt kammarrätten uppenbarligen långt utanför samhällets resurser. I stället måste huvuddelen av resurserna reserveras för sådana sektorer där behovet av en god rättssäkerhet framstår som mest angeläget. Som uttryck för en sådan resursallokering kan man se instituten strafföreläggande och bötesföreläggande. Enligt kammarrättens mening förbrukas oproporionerligt mycket av samhällets resurser för att skapa skatterättvisa i förhållandevis obetydliga ärenden. En mindre omständlig handläggningsordning för mål som gäller relativt sett mindre belopp bör kunna godtas från rättssäkerhetssynpunkt i synnerhet om möjligheten att få saken överprövad i högre instans inte beskärs. Kammarrätten säger sig inte vara främmande för tanken att beloppsgränsen höjs från föreslagna 500 till 1 000 kr. Den vill dock betona att förslaget *ingalunda* innebär att varje mål under beloppsgränsen skall handläggas som enmansmål. Om det är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsuttent rätt, skall ordningen med ensamdomare inte få användas. En sådan anledning kan vara att målet gäller ett värdeminskningsskattdrag, som visserligen för det enskilda året understiger beloppsgränsen men som kan förutses återkomma år från år och därför i realiteten gäller ett större belopp. En annan anledning kan vara att det finns ett stort antal mål där den faktiska situationen är i stort sett överensstämmande.

Mål där saken är av mindre omfattning kan enligt *länsstyrelsen i Uppsala län* avgöras av ensamdomare utan att rättssäkerheten äventyras. Länsstyrelsen anser dock inte att en beloppsgräns bör fastställas i lagtexten. Det bör i stället anges att mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna där saken är av mindre omfattning får handläggas av ensamdomare. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* anser att "bagatellmål" avseende högst 500 kr. bör få handläggas som enmansmål endast om den skattskyldige inte gjort någon vägande sakinvändning. Länsstyrelsen anser vidare att nämndemän regelmässigt bör delta i mål angående nedsatt skatteförmåga, när taxeringsintendenten inte tillstyrker hel skattebefrielse. Nämndemännens medverkan har ofta visat sig värdefull i dessa slag av mål. Det kan, framhåller *länsstyrelsen i Västernorrlands län*, hävdas att förmerna för handläggning i skatteprocess inte bör bestämmas av processföremålets värde. En förutsättning för att ifrågavarande utvidgning av kategorin enmansmål skall kunna accepteras är därför enligt länsstyrelsen att regeln om bagatellmålens hänförande till enmansmål ur rättssäkerhets- och likformighetssynpunkt förses med inskränkningar. Om det är påkallat av särskild anledning, skall nämndemän delta i handläggningen.

RRV och *16 länsstyrelser* avstyrker, liksom reservanten i kammarrätten i Göteborg, förslaget eller ställer sig tveksamma till dess genomföran-

de. Flera av dessa remissinstanser åberopar främst de invändningar mot förslaget som arbetsgruppen redovisar, nämligen att det kan synas ur rättvise- och likformighetssynpunkt otillfredsställande att valet av handläggningsform görs beroende inte av målets skatterättsliga natur utan av en beloppsgräns. I några remissyttranden heter det att det är betänkligt att kravet på rättssäkerhet får vika för kostnadsskäl. Ett par remissinstanser påpekar i detta sammanhang att någon beräkning av skillnaden i kostnadshänseende mellan nämndmål och enmansmål inte har gjorts. Inbesparingen torde enligt *länsstyrelsen i Kalmar län* bli förhållandevis ringa.

I några remissyttranden ifrågasätts om arbetsgruppens uppgifter att mål avseende belopp under 500 kr. utgjorde i tre av de undersökta länen en fjärdedel eller mera och i det fjärde länet omkring en åttondel av hela antalet mål i vilka besvär anförts av den skattskyldige är allmängiltiga. *Länsstyrelsen i Kristianstads län*, som anser att det inger betänkligheter från rättssäkerhetssynpunkt att låta kostnadstänkande vara vägledande i fråga om valet av handläggningsform, anför sålunda att av totala antalet under år 1972 vid länsrätterna i länet avgjorda besvärsmål avsåg endast 7,2 % belopp under 500 kr. En likartad fördelning har enligt *länsstyrelsen i Jönköpings län* framkommit vid en undersökning av de mål som under år 1972 avgjorts av länsrätterna i det länet. Några arbetsekonomiska vinster torde enligt *länsstyrelsen* normalt inte kunna nås genom att de beloppsmässigt obetydliga målen handläggs som enmansmål. Härtill kommer att även dessa mål kan vara principiellt betydelsefulla.

Ytterligare några remissinstanser betonar att mål som avser små belopp kan ha principiell betydelse, exempelvis när fråga är om värdeminskningsskatt. Till dessa remissinstanser hör *länsstyrelsen i Kronobergs län*, som trots den rationaliseringsvinst som arbetsgruppen anger är mycket tveksam till förslaget. Visserligen, anför *länsstyrelsen*, finns besvärsmål, men denna kanske inte utnyttjas just på grund av det ringa beloppet. På grund av att mål av principiell karaktär bör handläggas med nämndemän förlorar den regel som arbetsgruppen föreslår en stor del av sin effekt. Enligt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* måste noga beaktas att ett beslut som avser ett visst taxeringsår ofta har motsvarande konsekvenser för efterföljande år. Denna *länsstyrelse* anser att det inte kan anses föreligga skäl att hindra en skattskyldig från att få ett avslaget yrkande prövat av fullsuttent rätt. *Länsstyrelsen i Stockholms län* hyser tveksamhet mot förslaget bl. a. av den anledningen att ett avgörande kan ha stor ekonomisk betydelse, även om taxeringarna inte ändras till belopp, t. ex. vid sam- eller särbeskattning av makar eller ändring från A- till B-inkomst.

Eftersom det i varje särskilt fall måste prövas om anledning finns att handlägga målet i fullsuttent rätt, ifrågasätter *länsstyrelsen i Hallands län* om mycket är vunnet med att införa en beloppsgräns. *Länsstyrelsen* framhåller att ett belopp om 500 kr. inte kan anses som ringa, eftersom det för flertalet skattskyldiga motsvarar en skatt om minst 250 kr. *RRV* samt *länsstyrelserna i Stockholms, Skaraborgs, Örebro och Västmanlands*

län anser att den föreslagna utvidgningen av kategorin enmansmål inte innebär någon vinst ur rationaliseringssynpunkt bl. a. på grund av det arbete som tillkommer för avskiljningen. I detta sammanhang tillägger *länsstyrelsen i Skaraborgs län* att den omständigheten att enmansmålen, om arbetsgruppens förslag därom genomförs, i stor utsträckning kommer att avgöras av yngre jurister talar mot att mål i vilka utgången inte är given regelmässigt skall kunna avgöras av ensamdomare.

Några remissinstanser tar upp frågan om på vem det skall ankomma att avskilja enmansmålen. *Kammarrätten i Göteborg* anser att urvalet primärt bör göras av icke rättsbildad personal. Ansvaret för att mål som skall prövas av fullsuttan rätt inte avgörs av ensamdomare faller däremot på den som har förordnande att pröva enmansmål. Vid tvekan huruvida ett mål kan avgöras som enmansmål bör målet enligt kammarrätten prövas av fullsuttan rätt. *JK* samt *länsstyrelserna i Malmöhus, Jämtlands och Västerbottens län* anser emellertid att ansvaret för avskiljandet av enmansmål bör ligga hos den ordinarie ordföranden, eftersom denna uppgift är grannlaga och fordrar stor erfarenhet.

Ordförande i skatterätt och länsrätt

Ett stort antal remissinstanser ansluter sig i princip till arbetsgruppens uppfattning att göromålsförordnande på domartjänst bör begagnas i större omfattning än f. n. *Kammarrätten i Göteborg* anser detta vara en framkomlig väg, när avverkningskapaciteten tillfälligt behöver ökas. Om det föreligger ett stadigvarande behov av flera ordförande, bör däremot fler fasta domartjänster inrättas.

Den helt övervägande delen av de remissinstanser som yttrar sig i frågan ställer sig i princip positiva till förslaget att tjänstemän som inte innehar domartjänster skall kunna förordnas att handlägga enmansmål även när fråga inte är om vikariat.

Länsstyrelserna i Malmöhus och Skaraborgs län ifrågasätter den arbets- och tidsvinst för länsrättsväsendet som helhet som kan uppnås genom sådana förordnanden. Dessa länsstyrelser tillstyrker emellertid förslaget av andra skäl än effektivitetsskäl, nämligen med hänsyn till intresset av att de yngre juristernas krav på självständiga och ansvarsfulla arbetsuppgifter tillgodoses. På grund av personalsituationen måste enligt *länsstyrelsen i Malmöhus län* de ordinarie domarna själva bereda och föredra många av länsrättsväsendets mål. Med hänsyn härtill kan det synas vara mindre välbetänkt att försvaga den redan svaga föredragningskapacitet som står till de ordinarie domarnas disposition genom att införa särskild behörighet för yngre jurister att döma i enmansmål. De möjligheter som nu finns att ge göromålsförordnande borde enligt *länsstyrelsen* räcka för att tillgodose även behovet av sådan behörighet. Härtill kommer att enmansmålen är lätta att handlägga och att mycket av arbetet utgörs av urvalet av de skattemål som kan handläggas som enmansmål. Den ordinarie domaren lär inte kunna avbörda sig ansvaret för avskiljandet. Det kan således enligt *länsstyrelsens* mening ifrågasättas om förslaget

medför någon gynnsam nettoeffekt på de ordinarie domarnas arbetsbörda eller på domstolarnas målbalanser. Liknande synpunkter framförs av bl. a. *länsstyrelsen i Blekinge län*.

Kammarrätten i Göteborg anser att det är angeläget att de jurister som förordnas att handlägga enmansmål inte blir i någon större grad belastade med denna uppgift utan kan ägna huvuddelen av sin verksamhet åt att biträda i de mål som avgörs i fullsutton rätt. I åtskilliga remissyttranden betonas att det vore från utbildningssynpunkt olyckligt om dessa yngre jurister regelmässigt skulle sysselsättas uteslutande med enmansmål. Det framhålls sålunda att arbetet med att sätta upp förslag till beslut och att vara föredragande i komplicerade mål är en väl så kvalificerad uppgift som att fungera som domare i enmansmål.

Kammarrätten och länsstyrelsen i Stockholms län tar upp frågan om förordnande att handlägga enmansmål bör innefatta behörighet att döma i samtliga i 6 § lagen om skatterätt och länsrätt angivna typer av mål. *Kammarrätten* säger sig ha fått den uppfattningen att arbetsgruppen med ifrågavarande förslag syftar enbart på mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna. Det finns enligt *kammarrätten* inte anledning att gå utöver denna gräns. Sålunda bör t. ex. mål om omhändertagande för utredning enligt 30 § barnavårdslagen inte handläggas av annan än den som är behörig att vara ordförande i fullsutton rätt. Detsamma gäller vissa typer av enmansmål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna, nämligen mål om utdömande av vite, handlings undantagande från taxeringsrevision och befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift. *Länsstyrelsen i Stockholms län* ifrågasätter också det lämpliga i generella förordnanden för yngre jurister. Undantag bör enligt *länsstyrelsen* göras för exempelvis handräckningsmål.

Förslaget om förordnande att handlägga enmansmål avstyrks endast av *länsstyrelserna i Kristianstads och Västerbottens län*, medan *JK* och *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* av olika skäl ställer sig tveksamma till förslaget. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* — som inte delar arbetsgruppens åsikt att domaruppgift skall kunna begränsas till enmansmål — för i sitt yttrande fram ett eget förslag om domarförordnande av annan typ än som föreslås av arbetsgruppen.

JK anser att principiella betänkligheter kan riktas mot arbetsgruppens förslag. Det torde enligt *JK* inte kunna bestridas att möjligheterna att förverkliga syftet med inrättandet av skatterätterna och länsrätterna — nämligen att garantera större rättssäkerhet vid avgörandena — försvagas i samma mån som området för enmansavgörandena utökas och lägre kompetenskrav ställs på ensamdomarna. I princip torde det ankomma på ordinarie ordförande att konstatera att förutsättningarna för enmansavgörande är uppfyllda. Eftersom ordföranden sålunda ändock har att ta ofta ingående befattning med målen, kan man enligt *JK* fråga sig om så mycket är vunnet med att överlåta målens avgörande på lägre tjänstemän. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, som vitsordar att de yngre tjänstemännen skulle uppleva det som positivt att få behörighet att döma i enmansmål, ställer sig ändock tveksam till en sådan ändring. Som grund

för sitt ställningstagande åberopar länsstyrelsen dels att det är tvivelaktigt om någon tidsvinst av betydelse kan erhållas, dels att — med hänsyn till kravet på rättssäkerhet — även sådana yngre domare måste biträdas av måluppsättare.

Till grund för behörighet att tjänstgöra som ordförande bör enligt *länsstyrelsen i Kristianstads län* ligga en individuell bedömning av juristens kunskapsmätt och erfarenhet. Arbetsgruppens förslag synes emellertid innebära inrättandet av ett slags befordringsgång, som efter relativt kort tid medför behörighet som ordförande både i länskatte rätt och länsrätt i vissa mål. Det kan ifrågasättas om tingsnotariernas arbetsuppgifter är jämförbara. Den lagstiftning som berör länskatte rättens kompetensområde är vidlyftig och komplicerad. Praxis är synnerligen omfattande. Det måste enligt länsstyrelsen hållas för troligt att avgörandenas kvalitet kommer att sjunka och att rättssäkerhetskravet inte blir tillgodosett, om arbetsgruppens förslag genomförs.

Länsstyrelsen i Västerbottens län avstyrker förslaget av två skäl. Från rättssäkerhetssynpunkt är det olämpligt att ansvaret för avskiljande av enmansmål ligger på annan än den ordinarie domaren. Denna uppgift är grannliga och fordrar stor erfarenhet. Om arbetsgruppens förslag genomförs, finns risk att den oerfarne handläggaren, som ensam ansvarig, undandrar rätten viktiga mål. Det andra skälet för länsstyrelsens avstyrkande är att förslaget inte innebär någon nämnvärd lättnad i arbetsbelastningen, eftersom den fortsatta handläggningen av de avskilda enmansmålen är en expeditionssak.

Som nämnts i det föregående delar *länsstyrelsen i Västmanlands län* inte arbetsgruppens uppfattning att domaruppgift skall kunna begränsas till enmansmål. Man bör i stället räkna med, säger länsstyrelsen, att juristerna betackar sig för att "fastna" i enmansmål och kanske i stor utsträckning gå miste om kontakten med de svåra och intressanta skattefrågorna. Enligt länsstyrelsens mening bör, efter mönster från de allmänna domstolarna, jurister i mellangraderna, förslagsvis lägst lönegrad A 26, kunna betros med domargöromål. Genom att låta så gott som alla jurister på rättsenheterna fungera som domare torde man åtminstone i flertalet län kunna bringa ned arbetsbördan per domare och därigenom skapa möjlighet att komma till rätta med de omedelbara problemen i länskatte rättarna. Den behövliga styrningen av invecklade och svårbedömda mål till de mest erfarna domarna lär inte möta några problem i praktiken, menar länsstyrelsen vidare. Metoden att sätta in mellangradsjurister som domare erbjuder också vinster av annat slag. Bl. a. torde den främja rekrytering och allmän arbetstrivsel samt underlätta önskvärd växeltjänstgöring mellan kammarrätterna och katte rättarna.

I fråga om den kompetens som bör krävas av den som skall kunna betros med förordnande som ordförande i enmansmål ger några remissinstanser uttryck för en annan mening än arbetsgruppen. *Statskontoret* ifrågasätter, med hänsyn till enmansmålens enkla beskaffenhet, om inte ett sådant förordnande kan ges den som under minst ett år huvudsakligen tjänstgjort som föredragande i länsstyrelse, länskatte rätt eller länsrätt.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser att de kompetenskrav som föreslagits är i huvudsak lämpliga men kan inte finna annat än att samma krav bör gälla för behörighet att handlägga enmansmål som enligt tingsrättsinstruktionen gäller för behörighet att fullgöra vissa domargörsmål, nämligen minst ett och ett halvt års tjänstgöringstid.

Kammarrätten i Göteborg ansluter sig till arbetsgruppens förslag såvitt gäller den som är eller varit ledamot eller fiskal i kammarrätt. Däremot anser kammarrätten att det föreslagna behörighetskravet för andra jurister inte är lämpligt utformat. Kravet på två års tjänstgöring för den som inte fullgjort notarietjänstgöring synes således väl lägt vid jämförelse med kravet för den som undergått kammarrättsutbildning. Å andra sidan kan enligt kammarrätten ett krav på två års länsstyrelsetjänstgöring vara i högsta laget för den som har fullgjort fullständig notarietjänstgöring. Kammarrätten förordar att behörighetskravet för dessa jurister bestäms till fyra års eller, om vederbörande fullgjort fullständig notarietjänstgöring, ett års huvudsaklig tjänstgöring som föredragande i länsstyrelse, länskatte rätt eller länsrätt.

Departementschefen

Allmänna synpunkter

Statsmakternas beslut är 1970 (prop. 1970:103, SU 1970:132, KU 1970:34, rskr 1970:248 och 308) om en partiell omorganisation av den statliga länsförvaltningen omfattade bl. a. en förstärkning av förvaltningsrättskipningen på länsplanet. Omorganisationen skedde den 1 juli 1971. Den innebar bl. a. att en länskatte rätt, med i huvudsak samma kompetensområde som den förutvarande prövningsnämnden, och en länsrätt för annan förvaltningsrättskipning knöts till en förvaltningsavdelning hos länsstyrelsen. Förvaltningsprocesslagen (1971:291, ändrad senast 1973:1107) är tillämplig på bl. a. nämnda domstolar, vilka i allmänhet består av ordförande och nämndemän. Bestämmelser om domstolarnas kompetensområden, om domförhet, om omröstning och om ledamöter i skatterätt och länsrätt finns i lagen (1971:52) om skatterätt och länsrätt (ändrad senast 1973:1108). Omorganisationen och den nya lagstiftningen innebar bl. a. att lekmannainflytandet ökades, att handläggningsformerna förbättrades och att de dömande och de fiskala funktionerna skildes i organisatoriskt avseende.

Med anledning av att stora målbalanser hade uppstått vid länskatte rättarna tillsatte riksskatteverket (RSV) och länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON) hösten 1972 en arbetsgrupp med uppdrag att utreda organisation och arbetsformer inom bl. a. länsstyrelsernas rättsenheter, vilka utgör kanslier åt länskatte rättarna. Arbetsgruppens slutrapport har den 1 mars 1973 överlämnats till Kungl. Maj:t.

I slutrapporten — vilken har remissbehandlats — konstaterar arbetsgruppen att det i flera län har uppkommit betydande balanser av icke avgjorda taxeringsmål i vilka besvär anförts av skattskyldiga. Bristande

personella resurser, 1970 års allmänna fastighetstaxering, arbetskonflikten år 1971, den partiella omorganisationen av länsstyrelserna, det nya processuella förfarandet samt ett ökat antal besvär över taxeringsnämnds beslut har enligt arbetsgruppen medverkat till de stora balanserna. Vidare har borttagandet år 1971 av den bestämmelse i 89 § taxeringsförordningen (1956:623) som innebar att det stora flertalet mål skulle vara avgjorda senast den 30 juni året efter taxeringsåret lett till längre handläggningstider. För att skaffa sig ett underlag för bedömningen av vilka åtgärder som bör vidtas för att komma till rätta med målbalanserna har arbetsgruppen gjort vissa undersökningar av måltyperna, handläggningrutinerna m. m. vid bl. a. länsrätterna i fyra län.

Utöver förslag som kan genomföras i administrativ ordning föreslår arbetsgruppen att 6 och 7 §§ lagen om skatterätt och länsrätt ändras så att domstolarna i större utsträckning än f. n. blir domföra utan nämndemän och så att Kungl. Maj:t ges befogenhet att meddela föreskrifter om behörighet för den som inte innehar tjänst som ordförande i skatterätt och länsrätt att utföra sådana domargöromål som får utföras av ordföranden ensam.

Vad som framkommit under remissbehandlingen bekräftar arbetsgruppens uttalande att målbalanserna vid länsrätterna är avsevärda. Den allmänna meningen bland remissinstanserna är att de nuvarande målbalanserna och målens långa omloppstid inte kan godtas i längden.

I många remissyttranden framhålls att bristande personella resurser — det gäller ordförandena såväl som föredragandena — är den främsta orsaken till det trängda arbetsläget. RRV åberopar i sitt remissyttrande en utredningsrapport från statskontoret där anledningen till den höga frekvensen av besvär över taxeringsnämndernas beslut anges vara bl. a. det stora antalet felaktiga taxeringar, den skiftande praxis som råder och de skattskyldigas otillräckliga kunskap om beskattningsreglerna.

I en skrivelse till statsrådet och chefen för justitiedepartementet hösten 1973 med anledning av den statistik som kammarrätterna i Stockholm och Göteborg presenterat i sina anslagsframställningar för budgetåret 1974/75 uttalar riksdagens justitieombudsman (JO) att balanser synes ha en inneboende tendens att växa, även om måltillströmningen inte fortsätter att öka. JO anför vidare i skrivelsen att för den rättssökande allmänheten är det till väsentlig olägenhet om domstolsväsendet inte fungerar så att målen blir avgjorda inom rimlig tid. Inte minst gäller det förvaltningsdomstolarna vilkas avgöranden berör en mycket stor krets personer.

Innan jag går in på arbetsgruppens förslag till ändringar i lagen om skatterätt och länsrätt skall jag ta upp några förslag som under remissbehandlingen har förts fram som alternativ eller kompletteringar till arbetsgruppens förslag. I viss utsträckning har arbetsgruppen diskuterat frågor som har samband med remissinstansernas förslag. Arbetsgruppen lägger dock inte fram några egna förslag i dessa hänseenden.

Bestämmelsen i 89 § TF som innebar att prövningsnämnden skulle ha avgjort det stora flertalet mål senast den 30 juni året efter taxeringsåret

togs som nämnts i det föregående bort år 1971. Varken arbetsgruppen eller remissinstanserna har föreslagit att en motsvarighet till 89 § TF skall införas för länsskatterätternas del. Även om en sådan bestämmelse skulle kunna bidra till att handläggningstiderna förkortas, måste den anses vara betänkelig från rättssäkerhetssynpunkt. Jag vill därför inte förordna att en sådan bestämmelse införs.

En av orsakerna till länsskatterätternas stora målbalanser är enligt arbetsgruppen och några remissinstanser den höga frekvensen av besvär över taxeringsnämndernas beslut. Länsstyrelsen i Blekinge län anför att en reform av taxeringen i första instans självklart hade bort föregå skattedomstolsreformen. Förhållandena i första instans, säger länsstyrelsen, har medfört en anhopning av bagatellmål i länsskatterätten som varken är normal eller bör tolereras i en domstolsorganisation som vill göra anspråk på att arbeta rationellt.

Taxeringsorganisationen i första instans har utretts av statskontoret som den 22 juni 1970 lade fram en utredningsrapport med principförslag om ändrad organisation av taxeringen i första instans. En huvudtanke i statskontorets förslag är att taxeringsnämnderna bör avlastas den stora mängden rutinarbete som i stället bör utföras av tjänstemän vid länsstyrelse eller lokal skattemyndighet. Resurserna för kontroll av komplicerade deklarationer bör också förstärkas. Den förordade reformen syftar till att ge taxeringsnämnderna mera tid åt taxeringsarbetets materiella sida. Utredningsrapporten har remissbehandlats. De föreslagna ändringarna tillstyrks i huvudsak av det övervägande antalet remissinstanser. Det påpekas emellertid att en omprövning av taxeringsorganisationen inte bör ske separat utan samtidigt med att man tar ställning till frågan om definitiv källskatt. Utredningsförslag om definitiv källskatt (SOU 1972:11) har remissbehandlats. Bland remissinstanserna råder i stort sett enighet om att betydande ändringar och schabloniseringar av de materiella skattereglerna krävs för att ett system med förenklad löntagarbeskattning skall kunna göras praktiskt användbart. Remissinstanserna avvisar därför genomgående det förslag utredningen lagt fram på grundval av nuvarande skatteregler. Utredningsarbetet beträffande ny taxeringsorganisation i första instans fortsätter inom statskontoret och RSV, som kan väntas redovisa resultatet av sitt arbete inom de närmaste månaderna.

Några remissinstanser menar att det inte finns anledning att kräva att en okomplicerad taxeringsändring skall prövas av länsskatterätt. Som exempel på förenklade förfaranden nämns i remissyttrandena bl. a. "överprövning" hos lokal skattemyndighet av taxeringsnämnds beslut. Underlag för ett ställningstagande till om ett förfarande av detta slag bör införas saknas f. n. Enligt min mening bör närmare överväganden i denna fråga anstå till dess att ställning har tagits till hur den framtida taxeringsorganisationen bör utformas och erfarenhet vunnits av de ändringar i den nuvarande organisationen som kan komma att göras.

Enligt 72 a § TF kan lokal skattemyndighet rätta vissa uppenbara felaktigheter i taxeringsnämnds beslut. Ett stort antal remissinstanser tar i sina yttranden över arbetsgruppens förslag upp frågan om vidgat

tillämpningsområde för 72 a §. I många remissyttranden anförs, att det i avvaktan på en reform av taxeringen i första instans är angeläget att området för rättelser enligt 72 A § utvidgas. Med hänsyn till det påtagliga samband som finns mellan utformningen av taxeringsorganisationen i första instans och avgränsningen av området för lokal skattemyndighets befogenhet att rätta taxeringsnämnds beslut anser jag att frågan om ändring av 72 a § inte bör tas upp i detta sammanhang.

Arbetsgruppens förslag till ändringar i lagen om skatterätt och länsrätt syftar främst till att skapa förutsättningar för en snabbare och smidigare handläggning av de enkla målen. Under remissbehandlingen har ifrågasatts om några vinster i de hänseenden som arbetsgruppen har angett kan uppnås med förslagen. Det har därvid gjorts gällande att förslagen knappast kan väntas i nämnvärd mån kunna påverka målbalanserna och arbetssituationen vid länsskatterätterna i positiv riktning. Arbetsgruppens förslag har också utsatts för kritik från rättssäkerhetssynpunkt. I åtskilliga remissyttranden framhålls att det huvudsakliga syftet med inrättandet av skatterätterna och länsrätterna var att garantera större rättssäkerhet. Möjligheterna att förverkliga detta syfte försvagas i samma mån som området för enmansavgöranden utökas och lägre kompetenskrav ställs på ensamdomare.

Vad gäller denna principiellt betonade kritik vill jag uttala att jag inte delar uppfattningen att en utvidgning av området för enmansavgöranden i sig behöver innebära att rättssäkerheten i förfarandet försvagas. Inte heller behöver den omständigheten att enklare mål får avgöras av domare med lägre formell kompetens få en sådan effekt. En utvidgning av området för enmansavgörande kan rentav sägas leda till en förstärkning av rättssäkerheten genom att handläggningstiderna i de enklare målen kan förkortas. Besluten i skattemålen avser ofta frågor som har betydelse för följande års taxeringar. Besvär över senare taxeringar kan därför många gånger undvikas, om en skattskyldig snabbt får besked om hur t. ex. ett visst yrkande i hans deklaration bedöms.

Det bör i detta sammanhang erinras om att tingsrätt i fämligen stor utsträckning är domför utan nämndemän. Enligt 1 kap. 3 § rättegångsbalcken är tingsrätt sålunda domför med en lagfaren domare vid bl. a. sådan huvudförhandling i tvistemål som med stöd av 42 kap. 20 § halls i förenklad form och vid huvudförhandling i mål om brott för vilket inte är stadgat svårare straff än böter. I samband med att ensamdomarkompetensen i brottmål vidgades framhöll dåvarande chefen för justitiedepartementet bl. a. att, sett i ett vidare perspektiv, rättssäkerheten i samhället gynnas bäst genom en ordning där domstolsförfarandet i dess mest kvalificerade former koncentreras till de särskilt invecklade och betydelsefulla målen (prop. 1966:100 s. 37). Jag vill i detta sammanhang också erinra om lagen (1974:8) om rättegången i tvistemål om mindre värden, vilken antagits av 1973 års riksdag (prop. 1973:87, JuU 1973:36, rskr 1973:319).

En utvidgning av området för enmansavgöranden i länsskatterätterna gör det möjligt för nämndemännen att koncentrera sina insatser till

sådana mera omfattande och svårbedömda mål i vilka deras medverkan framstår som betydelsefull. Detta är enligt min mening en fördel från rättssäkerhetssynpunkt. Jag vill i detta sammanhang nämna att det f. n. inte är ovanligt att mera än 200 mål tas upp till prövning vid ett sammanträde med länsskatterätt. Det måste också anses vara en fördel om de mera erfarna ordinarie domarna i större utsträckning än f. n. befrias från befattningen med de enklare målen och därigenom får möjlighet att i huvudsak ägna sig åt de omfattande och komplicerade målen.

När det gäller frågan om vilken effekt på arbetssituationen vid länsskatterätterna som arbetsgruppens förslag kan få, vill jag framhålla att jag är medveten om att man inte enbart genom sådana åtgärder som att utvidga utrymmet för enmansavgörandena eller att öppna möjlighet för tjänstemän som inte innehar domartjänster att handlägga enmansmål kan komma till rätta med länsskatterätternas betydande målbalanser eller målens långa omloppstid. Genom sådana åtgärder i förening med andra åtgärder som arbetsgruppen föreslår eller remissinstanserna tar upp — och som enligt vad jag har anfört i det föregående får övervägas i annat sammanhang — bör det emellertid vara möjligt att uppnå väsentliga förbättringar. Jag vill i detta sammanhang uttala att frågan om personalförstärkningar, vilken tas upp av flera remissinstanser, får övervägas i sedvanlig ordning i budgetarbetet.

Jag vill sammanfatta min principiella inställning till arbetsgruppens förslag på följande sätt. I likhet med flertalet remissinstanser anser jag att de fördelar som kan vinnas genom att enklare mål handläggs utan nämndemän bör tas tillvara i största möjliga utsträckning. Härigenom skapas förutsättningar för snabbare avgöranden och möjlighet för nämndemännen att koncentrera sina insatser till sådana mera svårbedömda mål i vilka deras medverkan verkligen är betydelsefull. Enligt min mening bör man ta fasta på förslaget. Bestämmelserna bör därvid utformas så att nämndemän kommer att delta i handläggningen inte bara i mål som är av principiell vikt utan i alla mål som är svårbedömda eller i vilka förekommer skälighetsfrågor eller bevisfrågor av sådan karaktär att medverkan av nämndemän kan vara av betydelse. Det bör alltså inte komma i fråga att — vilket en länsstyrelse befarar att arbetsgruppens förslag skulle leda till — utvidga utrymmet för enmansavgöranden i sådan utsträckning att nämndemännen får delta bara i handläggningen av ett begränsat antal "knäckfrågor" och därmed förlorar möjligheten att följa förändringar i lagstiftning eller rättspraxis.

För att syftet med en utvidgning av utrymmet för enmansavgöranden skall kunna vinnas bör förutsättningarna för handläggning i denna ordning anges på ett sådant sätt att arbetet med att avskilja enmansmålen inte kommer att innebära tolkningssvårigheter eller andra onödiga svårigheter. Med anledning av vad några remissinstanser anför härom vill jag emellertid framhålla att anledning knappast finns att ägna särskilda ansträngningar åt frågan om ett visst mål kan handläggas utan nämndemän eller ej. Kan denna fråga inte avgöras utan svårighet, är det från alla

synpunkter lämpligast att målet tas upp vid sammanträde med fullsuttan rätt. I detta sammanhang vill jag vidare peka på möjligheten för chefen för förvaltningsavdelningen vid länsstyrelsen att med stöd av 25 § länsstyrelseinstruktionen (1971:460) meddela närmare föreskrifter om förfarandet vid avskiljandet av mål för handläggning utan nämndemän.

Utrymmet för s. k. enmansavgöranden

Enligt huvudregeln i 5 § lagen om skatterätt och länsrätt består skatterätt och länsrätt av ordförande och nämndemän. Rätten är domför med ordförande och tre nämndemän. Utan nämndemän är rätten enligt 6 § domför när åtgärd som avser endast måls beredande vidtas, vid vittnesförhör m. m. som har begärts av annan skatterätt eller länsrätt, vid beslut som avser endast rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, vid vissa interimistiska beslut i körkortsmål, vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål och vid avgörande av mål i vilket saken är uppenbar. Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsuttan rätt, är rätten vidare domför utan nämndemän dels vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak, dels vid avgörande av bl. a. mål om utdömande av vite, mål om handräckning vid taxeringsrevision, handlings undantagande från taxeringsrevision och befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift samt – med visst undantag – mål enligt uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna.

Arbetsgruppen föreslår dels att den nuvarande bestämmelsen att rätten är domför utan nämndemän vid avgörande av mål i vilket saken är uppenbar skall bytas ut mot en bestämmelse att rätten är domför utan nämndemän vid avgörande av mål i vilket utgången är given med hänsyn till gällande bestämmelser eller fast rättstillämpning, dels att utan nämndemän skall få avgöras också mål i vilket parterna är ense och mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna som avser ändring av taxering med högst 500 kr. Om det är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsuttan rätt, skall dock inte i något av de tre fallen avgörandet få träffas av ensamdomare.

Den numera upphävda bestämmelsen i 87 § andra stycket TF innebar att prövningsnämnden såsom enmansmål kunde behandla endast besvär som avsåg rättelse av felräkning, misskrivning eller annat uppenbart förbiseende eller som biträtts av motpart. Under förarbetena till lagen om skatterätt och länsrätt övervägdes en föreskrift om att rätten skulle vara domför utan nämndemän bl. a. vid beslut vars innehåll stämde överens med parternas samstämmiga mening. I 6 § lagen infördes i stället bestämmelsen om domförhet utan nämndemän vid avgörande av mål i vilka saken är uppenbar. Föredragande departementschefen anförde i detta sammanhang (prop. 1971:14, s. 65) att området för ensamdomarens behörighet avgränsas på ett lämpligare sätt genom anknytning till mål där saken är uppenbar än till beslut som stämmer överens med

parternas eller partens mening. Behörigheten blir oberoende av parternas mening men samtidigt görs det klart att den avser bara fall i vilka det är uppenbart vilken utgång i sak målet bör få. Departementschefen underströk att fråga var om en restriktiv bestämning.

Arbetsgruppen konstaterar att antalet faktiska enmansmål markant understiger antalet "potentiella" mål av denna kategori. En orsak till detta anser den vara att tveksamhet uppstått beträffande tolkningen av begreppet "saken är uppenbar". Det har hävdats, säger arbetsgruppen, att detta kriterium syftar till större restriktivitet än bestämmelsen i 87 § TF om besvär som biträts av motpart. Arbetsgruppen ifrågasätter emellertid om detta varit avsikten med den nya bestämmelsen. Med hänsyn till tolkningssvårigheterna anser arbetsgruppen att bestämmelsen bör ändras så att det klart framgår att ett mål kan behandlas som enmansmål om utgången är given enligt gällande bestämmelser eller fast rättstillämpning.

Förslaget tillstyrks av något mer än hälften av remissinstanserna. Dessa remissinstanser anser att den föreslagna ordalydelsen skapar större klarhet beträffande vilka typer av mål som kan handläggas som enmansmål och därmed bättre förutsättningar för likformighet i bedömningen. En tämligen stor grupp remissinstanser ställer sig av olika anledningar avvisande till förslaget. Kammarrätten i Göteborg samt fyra länsstyrelser anser således att bestämmelsen om mål i vilka saken är uppenbar inte behöver ändras. Enligt kammarrätten kan med stöd av den nuvarande bestämmelsen normalt till kategorin enmansmål hänföras mål där parterna är ense, mål där enskild part inte kommit in med yttrande över taxeringsintendentens besvär samt mål där de invändningar enskild part anfört mot besvären uppenbarligen saknar relevans. Kammarrätten anser således att man inom ramen för gällande bestämmelser kan uppnå det resultat som arbetsgruppen åsyftar.

Länsstyrelsen i Blekinge län betonar att det inte torde vara svårare att ta ställning till frågan om saken är uppenbar vid tillämpning av 6 § lagen om skatterätt och länsrätt än vid tillämpning av 42 kap. 20 § rättegångsbalken. Att bestämmelsen i 6 § inte har fått den utvidgade tillämpning som enligt länsstyrelsen självfallet varit avsedd vid jämförelse med vad som gällde enligt 87 § TF för prövningsnämndsprocessen beror kanske inte så mycket på tolkningssvårigheter som på brist på personal som är tillräckligt erfaren för att kunna skilja av enmansmålen. Kan utgången i målet betraktas som given, är saken uppenbar, anför länsstyrelsen. Slutsatsen kan enligt länsstyrelsen vila på enkel materiell grund men den kan också bygga på t. ex. rättspraxis, anvisningar av olika slag eller bevissituationen i målet. Arbetsgruppens förslag visar hur omöjligt det är att i en kortfattad lagtext göra en beskrivning som motsvarar det nuvarande rekvisitet "saken är uppenbar". De exempel arbetsgruppen anför på fall som skall kunna avgöras som enmansmål enligt den föreslagna lagtexten rymms lika väl inom den nuvarande lagtextens ram. I ordet "uppenbar" får man naturligtvis inte lägga en så vid innebörd som "uppenbar för envar".

För egen del anser jag – liksom flera av de remissinstanser som avstyrker förslaget – att den ordalydelse som arbetsgruppen föreslår är olämplig. Om utgången är given, måste saken anses uppenbar och om saken är uppenbar är utgången också given. Bedömningen kan grundas på bestämmelser i lag eller annan författning eller på regler utfyllda av eller enbart fastlagda i rättspraxis. Just på skatterättens område har en rikhaltig men många gånger entydig praxis tvingats fram vid sidan av bestämmelser av mer generell innebörd. Den omständigheten att ställning i målet måste tas till en bevisfråga innebär inte att saken inte kan vara uppenbar. En skattskyldig kan ha gjort ett påstående som är obestyrkt och som med säkerhet kan antas vara ogrundat. Han kan vidare ha underlåtit att yttra sig över en omständighet som taxeringsintendenten gör gällande och som vinner sådant stöd av utredningen att det inte finns något utrymme för tvivel i fråga om påståendets riktighet. För prövningen av en bevisfråga av sådant slag synes normalt inte behöva krävas att nämndemän medverkar i handläggningen. Det framstår emellertid inte som helt klart att det med den lydelse som arbetsgruppen föreslår är möjligt att handlägga målet utan nämndemän. I detta sammanhang vill jag framhålla att något utrymme i regel inte torde finnas för tillämpning av vare sig den nuvarande bestämmelsen om mål i vilka saken är uppenbar eller den bestämmelse som arbetsgruppen föreslår, när skälighetsfrågor skall prövas i målet.

Sammanfattningsvis finner jag att arbetsgruppens förslag inte är ägnat att undanröja de tolkningssvårigheter som den nuvarande regeln har gett anledning till utan i stället kan leda till nya tolkningssvårigheter och till en begränsning av kategorin enmansmål. De svårigheter som tolkningen av begreppet ”saken är uppenbar” hittills har medfört bör till väsentlig del kunna undanröjas genom vad jag har anfört i det föregående och genom de förslag som jag ämnar lägga fram i det följande. Jag förordnar således att den nuvarande bestämmelsen om att mål i vilka saken är uppenbar får handläggas utan nämndemän behålls. Jag vill vidare erinra om vad förut har anförts om att ett mål lämpligen bör tas upp i fullsuttens rätt, när det inte utan vidare framstår som klart att förutsättningar föreligger för handläggning utan nämndemän.

F. n. kan ett mål alltid handläggas utan nämndemän, om saken är uppenbar. Jag förordar att en inskränkning görs så att medverkan av nämndemän kommer att krävas, om det av särskild anledning är påkallat att målet prövas av fullsuttens rätt. Sådant anledning kan föreligga särskilt i mål som avser ingripande åtgärder mot enskild. Jag avser härvid i första hand mål om administrativa frihetsberövanden. Åtgärder av detta slag är av så ingripande karaktär att nämndemän – bortsett från när fråga är om sådant omhändertagande för utredning som avses i 30 § barnavårdslagen (1960:97) – normalt bör delta i avgörandet och dessutom kan det även i till synes klara fall inte sällan finnas ett visst utrymme för en annan bedömning än den som ligger närmast till hands. Syftet med den ändring som jag föreslår är däremot inte att t. ex. frågor om återkallelse av körkort alltid skall behöva tas upp i fullsuttens rätt.

Arbetsgruppen förordar att mål i vilket parterna är ense skall få handläggas utan nämndemän. Någon olägenhet av den tidigare bestämmelsen i 87 § TF, enligt vilken mål kunde handläggas som enmansmål om besvären biträddes av motparten, har enligt arbetsgruppen inte förmärkts. Anledning att ifrågasätta riktigheten av parternas "överenskommelse" torde oftast inte föreligga. Målgruppen är dock, framhåller arbetsgruppen, inte i och för sig att hänföra till mål i vilket utgången är given.

Alla remissinstanser som yttrar sig på denna punkt utom tre länsstyrelser är positiva till förslaget. Två av dessa länsstyrelser avstyrker förslaget främst på den grund att officialprincipen medför att också medgivanden måste prövas. Också de remissinstanser som är positiva till förslaget anför vissa erinringar. Försiktighet tillråds när det gäller att bedöma en gammal eller sjuk persons eller en utlännings förklaring att han godtar vad taxeringsintendenten har anfört. Länsstyrelsen i Skaraborgs län anför att anledning att frångå parternas överenskommelse kan föreligga av olika anledningar. Målet bör då handläggas i fullsutten rätt, såvida inte utgången är given. Med hänsyn härtill anser länsstyrelsen att det för att målet skall få handläggas utan nämndemän bör krävas att beslutet överensstämmer med parternas samstämmiga mening.

I prop. 1971:14 anförde föredragande departementschefen att området för ensamdomarens behörighet enligt hans mening avgränsas på ett lämpligare sätt genom bestämningen saken är uppenbar än genom en anknytning till beslut som stämmer överens med parternas eller partens mening. Han ansåg dock att det, när parterna är ense, i allmänhet finns anledning anta att ett beslut som stämmer överens med parternas mening också är "riktigt" från saklig eller rättslig synpunkt.

När parterna är ense, kan enligt min mening saken inte sällan anses uppenbar. Att parterna är ense i en skälighetsfråga innebär emellertid inte att saken är uppenbar. Den omständigheten att parterna är ense har inte någon självständig betydelse för bedömningen och den innebär enligt nuvarande bestämmelser inte att målet får avgöras av ensamdomare.

Ett för taxeringsmålen utmärkande drag är att det ofta blir fråga om att bedöma t. ex. storleken av avdrag i olika förvärvskällor eller värdet av förmåner. Detta beror på att full bevisning ofta inte alls eller endast med svårighet kan föras, varför rätten får göra en skälighetsbedömning. Även om parterna är ense, måste målet ibland prövas av fullsutten rätt, eftersom saken inte kan sägas vara uppenbar. Arbetsgruppen anför några exempel på sådana ofta förekommande typsituationer. Den skattskyldige yrkar exempelvis avdrag för ökade levnadskostnader med 25 kr. per dag – utan att kunna prestera full bevisning om de verkliga kostnaderna – och taxeringsintendenten tillstyrker avdrag med 20 kr. per dag, varpå den skattskyldige godtar intendentens ståndpunkt. Det är inte uppenbart att avdraget skall vara 20 kr., men anledning att frångå parternas "överenskommelse" torde i normalfallet saknas. Ett annat sådant fall är om taxeringsintendenten tillstyrker bifall till den skattskyldiges yrkande om avdrag därför att avdraget kan anses skäligt eller inte är så högt att

utredning för att visa att det bör sänkas bedöms vara lönande. Om parterna som i dessa exempel har samma uppfattning i en skälighetsfråga, finns i regel inte anledning för rätten att finna ett annat belopp mera skäligt.

Mål i vilka sakfrågan inte längre är tvistig bör avgöras så snabbt som möjligt. Att parterna är ense kan konstateras utan svårighet. Från rättssäkerhetssynpunkt synes det normalt inte behöva krävas att nämndemän deltar i avgörandet av mål i vilka parterna är ense. Jag förordar därför att sådana mål i princip skall få handläggas utan nämndemän.

En bestämmelse som medger handläggning utan nämndemän i mål där parterna är ense måste emellertid utformas så att den inte ger anledning till antagande att officialprövningsprincipen inte skulle gälla i dessa mål. Det bör därför anges att en förutsättning för att målet skall få handläggas som enmansmål är att beslutet stämmer överens med parternas samstämninga mening. Härigenom markeras att det krävs att domaren inte funnit skäl att frångå vad parterna enats om. De skäl som jag i det föregående har anfört till stöd för mitt förslag att inte tvistiga mål skall få avgöras av ensamdomare har inte samma tyngd i fråga om mål som ankommer på länsrätten. Ensamdomarens behörighet bör därför begränsas till mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna. Även när parterna är ense kan avgörandet ibland kräva ingående överväganden. Det kan vara fallet om målet är av principiell betydelse, är särskilt svårbedömt eller rör mycket stora belopp. Om det av sådan särskild anledning är påkallat att målet prövas av fullsuttan rätt, bör det inte få avgöras av ensamdomare. Ett exempel på mål som ofta synes böra prövas av fullsuttan rätt är mål om avdrag för nedsatt skatteförmåga. Vid de svåra skälighetsbedömningar som ibland uppkommer i sådana mål är medverkan av nämndemän särskilt värdefull.

Arbetsgruppen föreslår att till enmansmålen skall hänföras också sådana mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna som avser ändring av taxering med högst 500 kr. Arbetsgruppen medger att vägande invändningar kan resas mot förslaget. Det kan sålunda synas ur rättvis- och likformighetssynpunkt otillfredsställande att valet av handläggningsform inte görs beroende av målets skatterättsliga natur utan av en beloppsgräns.

Till stöd för förslaget anför arbetsgruppen processekonomiska skäl. Statsverkets genomsnittliga kostnader för handläggningen av ett mål i länsskatterätt, inklusive kostnaderna för handläggningen vid länsstyrelsens taxeringsenhet, torde inte understiga 450 kr. Enligt arbetsgruppens undersökningar vid fyra länsskatterätter utgjorde mål som avsåg belopp under 500 kr. i tre av länen en fjärdedel eller mera och i det fjärde länet omkring en åttondel av de mål i vilka besvär hade anförts av skattskyldig. Kostnaderna för de mål i vilka processföremålets värde inte överstiger statsverkets kostnader bör enligt arbetsgruppen i möjligaste mån begränsas. Enligt arbetsgruppens förslag skall emellertid mål som faller under beloppsgränsen prövas av fullsuttan rätt, om det är påkallat av särskild anledning som t. ex. att målet är av principiell betydelse.

Endast kammarrätten i Göteborg och sex länsstyrelser tillstyrker förslaget om en beloppsgräns. Kammarrätten anför att förslaget visserligen kan sägas innebära en försvagning av rättssäkerheten. Att åstadkomma en hög grad av rättssäkerhet i alla slag av rättssaker ligger emellertid enligt kammarrätten långt utanför samhällets resurser. I stället måste huvuddelen av resurserna reserveras till sådana sektorer där behovet av en god rättssäkerhet framstår som mest angeläget. Oproportionerligt mycket av samhällets resurser förbrukas för att skapa skatterättvisa i förhållandevis obetydliga mål. Kammarrätten säger sig inte vara främmande för tanken att beloppsgränsen höjs till 1 000 kr. Om det är påkallat av särskild anledning – t. ex. att målet gäller ett värdeminskningsskattavdrag, som kan förutses återkomma år från år, eller att det finns ett stort antal mål där den faktiska situationen är i stort sett överensstämmande – bör målet prövas av fullsuttan rätt.

Flertalet remissinstanser – RRV och 16 länsstyrelser – intar en starkt kritisk hållning till arbetsgruppens förslag i denna del. Ett par remissinstanser anför att någon beräkning av skillnaden i kostnadshänseende mellan handläggning med resp. utan nämndemän inte har gjorts och att skillnaden torde vara tämligen obetydlig. En viss kostnadsminskning bör enligt min mening kunna uppnås, om nämndemännens medverkan i största möjliga utsträckning begränsas till mål i vilka deras insatser kan vara av verklig betydelse. En ytterligare kostnadsminskning blir möjlig om – som jag föreslår i det följande – möjlighet öppnas för jurister som inte innehar domartjänster att handlägga enmansmål. Härtill kommer att förutsättningarna för ett snabbt avgörande generellt sett blir bättre vid handläggning utan nämndemän. Även om några remissinstanser påpekar att resultatet av arbetsgruppens undersökningar av hur stor del av hela antalet mål som utgörs av mål som rör högst 500 kr. inte är allmängiltigt, finns det enligt min mening fog för antagandet att antalet sådana mål inte är obetydligt. Många av dessa mål kan redan enligt nuvarande bestämmelser avgöras av ensamdomare. Ytterligare ett antal omfattas av den föreskrift om mål i vilket beslutet stämmer överens med parternas samstämmiga mening som jag föreslår. Trots detta kan emellertid en beloppsgräns av det slag som arbetsgruppen föreslår vara motiverad från kostnads- eller effektivitetssynpunkt.

Flera remissinstanser anser att en beloppsgräns är betänkelig från rättssäkerhetssynpunkt. De anför bl. a. att det kan synas ur rättvise- och likformighetssynpunkt otillfredsställande att valet av handläggningsform görs beroende av en beloppsgräns och inte av målets skatterättsliga natur, att processföremålets värde inte är någon mätare på målets svårighetsgrad och att även ett mål som avser ett obetydligt belopp kan ha stor betydelse för den enskilde. Enligt min mening finns det anledning att räkna med att flertalet av de mål som inte avser mer än 500 kr. är tämligen okomplicerade både från rättslig synpunkt och vad gäller bevisvärderingen.

Jag anser därför att mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna som

avser obetydliga belopp bör kunna avgöras av ensamdomare, även om förutsättningar i övrigt för sådan handläggning saknas. En föreskrift härom har betydelse främst i fråga om mål som avser inkomsttaxeringen. Enligt min mening skulle det vara lämpligast att -- förenklat uttryckt -- låta det sammanlagda beloppet av de inkomst- eller avdragsposter som skall prövas i målet vara avgörande för handläggningsformen. Det kan emellertid knappast undvikas att en föreskrift med sådant innehåll blir komplicerad och svårtolkad. Det avgörande bör därför vara storleken av den taxeringsändring som omfattas av yrkandena i målet. I likhet med arbetsgruppen anser jag att beloppet bör bestämmas till 500 kr. Jag förordar således att det i 6 § lagen om skatterätt och länsrätt införs en föreskrift om att rätten är domför med ordföranden ensam i mål som avser ändring av taxerad inkomst med högst 500 kr. En sådan föreskrift innebär att målet kan handläggas utan nämndemän, om t. ex. bifall till den skattskyldiges besvär skulle föranleda sänkning av taxeringen med högst 500 kr. och bifall till taxeringsintendentens besvär skulle föranleda höjning av taxeringen med högst samma belopp. Oavsett hur prövningen av yrkandena utfaller kan beslutet nämligen inte innebära en ändring av taxeringen med mer än 500 kr. För tydlighetens skull vill jag tillägga att om i målet också skall prövas huruvida inkomsten är att anse som A-inkomst eller B-inkomst, målet naturligtvis inte med stöd av den nu föreslagna bestämmelsen kan handläggas utan nämndemän. Det bör också anmärkas att detsamma gäller t. ex. om taxeringsintendenten medger ett yrkande av den skattskyldige som kan föranleda sänkning av den taxerade inkomsten med 500 kr. men själv framställer ett yrkande som i och för sig kan leda till en höjning med 1 000 kr. Skatterätten är nämligen inte bunden av medgivandet.

Om det av särskild anledning är påkallat att målet prövas av fullsuttent rätt, bör det inte få avgöras av ensamdomare. Sådan särskild anledning kan vara t. ex. att målet är särskilt svårbedömt eller omfattande eller att avgörandet kan ha betydelse utöver det enskilda målet. Ett exempel på sistnämnda fall är att samma fråga eller likartade frågor skall prövas i ett flertal mål.

Ordförande i skatterätt och länsrätt

I länskskatterätt och länsrätt finns enligt 7 § lagen om skatterätt och länsrätt en eller flera lagfarna ordförande som innehar tjänst vid länsstyrelsen. Sådan tjänst tillsätts av Kungl. Maj:t. Detta innebär att bara den som innehar sådan domartjänst och den som har förordnats att fullgöra göromål som ankommer på innehavare av domartjänst eller som innehar vikariat på sådan tjänst får tjänstgöra som ordförande. Kungl. Maj:t har i tämligen stor utsträckning förordnat yngre länsstyrelsejurister och kammarrättsfiskaler att i den omfattning som länsstyrelsen bestämmer fullgöra göromål som ankommer på ordförande i länskskatterätt och länsrätt.

Hovrätt och tingsrätt kan oberoende av eventuell vakans förordna tingsnotarie att döma i vissa mål eller utföra andra domargöromål i tingsrätt. Länsstyrelserna har, som framgår av det föregående, inte någon motsvarande befogenhet i fråga om domargöromål i länskatte rätt eller länsrätt. I dessa domstolar finns inte heller någon motsvarighet till de tingsfiskaler som tjänstgör vid tingsrätterna och som huvudsakligen utför domargöromål.

Arbetsgruppen konstaterar att samtidigt som ordföranden arbetsbörda tenderar att bli alltmera betungande utnyttjas inte i önskvärd omfattning kompetensen hos de yngre jurister som tjänstgör som föredragande i länskatte rätterna och länsrätterna. Enligt arbetsgruppen kan det inte göras gällande att rättssäkerheten skulle äventyras, om kammar rättsfiskaler eller jurister med praktik som föredragande i länsstyrelse, länskatte rätt eller länsrätt under förslagsvis minst två år ges behörighet att, även när fråga inte är om vikariat, handlägga enmansmål. Arbetsgruppen föreslår att Kungl. Maj:t genom ändring i 7 § lagen om skatte rätt och länsrätt bemyndigas föreskriva att domargöromål som avses i 6 § får fullgöras även av den som inte innehar domartjänst vid länsstyrelsen.

Bara ett fåtal remissinstanser avstyrker eller ger uttryck för en klart negativ inställning till förslaget. Dessa remissinstanser anför bl. a. att den lagstiftning som berör länskatte rätternas verksamhet är vidlyftig och komplicerad samt att syftet med inrättandet av skatte rätterna och länsrätterna, nämligen att stärka rättssäkerheten, motverkas om kompetenskraven luckras upp. Jag har förståelse för dessa synpunkter. Emellertid är de allra flesta enmansmålen av tämligen enkel beskaffenhet. Detta hindrar inte att det — om arbetsgruppens förslag genomförs — måste ges från rättssäkerhetssynpunkt tillfredsställande garantier för att enmansmålen kommer att provas endast av personal som har tillräckliga kunskaper och erfarenheter. Detta är väsentligt även med hänsyn till att det yttersta ansvaret för att ett mål handläggs i föreskriven ordning måste ankomma på den som fungerar som ordförande i målet. Jag vill i detta sammanhang nämna att jag inte kan dela den uppfattning som kommer till uttryck i några remissyttranden, nämligen att ansvaret för avskiljandet av enmansmålen måste ankomma på ordinarie ordförande.

Jag delar remissinstansernas uppfattning att några större fördelar i arbetsekonomiskt avseende inte står att vinna med arbetsgruppens förslag. Detta gäller särskilt som det inte kan anses vara en lämplig ordning att viss personal till övervägande del får ägna sig åt enmansmål. Uppgiften att tjänstgöra som föredragande i mera komplicerade mål är självfallet väl så kvalificerad och nyttig från utbildningssynpunkt. Det kan emellertid inte bestridas att det är av värde att de yngre tjänstemännen ges möjlighet att självständigt handlägga vissa enklare mål. Även ett mål som får handläggas utan nämndemän kan naturligtvis kräva stor erfarenhet. Om arbetsgruppens förslag genomförs, bör man emellertid kunna räkna med att den som är behörig att handlägga enmansmål men saknar den erfarenhet som krävs för prövningen av ett visst mål kommer att överlämna målet till en ordinarie ordförande.

Med stöd av det anförda förordar jag att Kungl. Maj:t genom ändring i 7 § lagen om skatterätt och länsrätt bemyndigas att meddela föreskrifter om behörighet för den som inte innehar tjänst som ordförande i länskatte rätt och länsrätt att handlägga enmansmål. Om detta förslag godtas, avser jag att föreslå Kungl. Maj:t att bestämmelser om behörighet att motta förordnande av länsstyrelsen att handlägga enmansmål skall tas in i länsstyrelseinstruktionen. Jag ämnar därvid föreslå att bestämmelserna utformas så att behörighet att handlägga enmansmål tillägs endast fiskal i kammarrätt samt den som genom tjänstgöring som t. ex. föredragande i länsstyrelse, skatterätt eller länsrätt har förvärvat motsvarande erfarenhet.

För hela landet finns en mellankommunal skatterätt som har sitt kansli i riksskatteverket (1 och 2 §§ lagen om skatterätt och länsrätt). Vid den mellankommunala skatterätten prövas bl. a. besvär över taxering av skattskyldig som haft förvärvskälla som hänför sig till flera län. Lagens bestämmelser om bl. a. förutsättningarna för enmansavgöranden gäller också för den mellankommunala skatterätten. I denna domstol finns enligt 7 § en eller flera ordförande vilka förordnas av Kungl. Maj:t för viss tid. Hinder synes inte böra föreligga mot att t. ex. lagfaren föredragande vid den mellankommunala skatterätten av riksskatteverket förordnas att handlägga enmansmål. Vad jag har förordat i fråga om behörighet att handlägga enmansmål bör därför få motsvarande tillämpning i fråga om den mellankommunala skatterätten.

Ikraftträdande m. m.

De ändringar i 6 och 7 §§ lagen om skatterätt och länsrätt som jag har förordat i det föregående bör träda i kraft den 1 juli 1974. Vad jag har förordat föranleder ändring också i lagen (1973:1108) om ändring i lagen om skatterätt och länsrätt. Genom denna lag, vilken träder i kraft den 1 juli 1975, inrättas fastighetstaxeringsrätter för handläggning av bl. a. mål om fastighetstaxering. Vid handläggningen av det lagstiftningsärende som föranledde utfärdandet av lagen (1973:1108) beaktades inte den ändring i 6 § första stycket 4 lagen om skatterätt och länsrätt som skett genom lagen (1972:750) om ändring i lagen om skatterätt och länsrätt. Detta föranleder ändring i lagen (1973:1108). Med anledning av att fastighetstaxeringsrätter inrättas bör vidare ett tillägg göras i 1 § lagen (1955:261) om avstängning av domare.

I prop. 1974:35 med förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620), m. m. läggs fram förslag till följdlagstiftning till den nya regeringsformen och den nya riksdagsordningen. I propositionen föreslås bl. a. ändringar i lagen om skatterätt och länsrätt samt i lagen (1973:1108) om ändring i lagen om skatterätt och länsrätt. Dessa ändringar avses träda i kraft den 1 januari resp. den 1 juli 1975.

Hemställan

I enlighet med det anförda har inom kommundepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1971:52) om skatterätt och länsrätt,
2. lag om ändring i lagen (1973:1108) om ändring i lagen (1971:52) om skatterätt och länsrätt,
3. lag om ändring i lagen (1955:261) om avstängning av domare.

Förslaget under 3 har upprättats i samråd med chefen för justitiedepartementet.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att antaga förslagen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten